

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут права ім. І. Малиновського
Кафедра державно-правових дисциплін

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра
на тему:
**«КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНУ
«ПРОВОКАЦІЯ ПІДКУПУ» (СТ. 370 КК УКРАЇНИ)»**

Виконала студентка 6 курсу, групи МП-61
спеціальності 081 Право
Вознюк Д.М.

Науковий керівник
доктор юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін
Смокович М.І.

Рецензент **Герасимчук О.П.**

Роботу допущено до захисту
на засіданні кафедри державно правових дисциплін
(протокол № _____ від «_____» _____ 2020 р.)
Завідувач кафедри _____ / _____ /

ПЛАН

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРОВОКАЦІЯ ПІДКУПУ ЯК ЗЛОЧИН У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	6
РОЗДІЛ 2. КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 370 КК УКРАЇНИ	19
2.1. Об'єктивні ознаки складу злочину «Провокація підкупу»	19
2.2. Суб'єктивні ознаки складу злочину «Провокація підкупу»	27
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СПРАВАХ ЩОДО ЗЛОЧИНУ (СТ. 370 «ПРОВОКАЦІЯ ПІДКУПУ» КК УКРАЇНИ).....	36
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Боротьба з корупцією в Україні залишається болючим питанням. Незважаючи на різноманіття законодавства в цій сфері, органів, що здійснюють розслідування корупційних діянь, Україна досі, згідно з міжнародними рейтингами, очолює списки «найбільш корумпованих» держав світу. Серед причин стрімкого зростання корупції виділяють такі, як корумпованість органів влади та місцевого самоврядування, безкарність корупціонерів, множинність, але недосконалість законодавства. Слово «корупція» з латинської означає «псувати» і хоча законодавством передбачена кримінальна, адміністративна, цивільно-правову та дисциплінарна відповідальність за вчинення такого виду злочинів, однак саме це негативне явище все ще залишається перешкодою на шляху перетворення України в «суверенну, незалежну, демократичну, соціальну, правову державу».

Закон про кримінальну відповідальність у примітці до ст. 45 КК України містить перелік кримінальних корупційних правопорушень, однак цей перелік не згадує ст. 370 КК України. Тому злочин «Провокація підкупу», передбачений ст. 370 КК України є службовим, однак не є корупційним.

Вказаний злочин є відносно «новим» для українського законодавства, тому породжує багато проблем, як в теоретичному трактуванні, так і в практичній реалізації законодавчих норм.

Крім того, наразі продовжує існувати проблема провокаційної діяльності в правоохоронних органах, що призводить до неналежного застосування кримінального закону в боротьбі з корупцією, в тому числі через те, що правоохоронні органи продовжують працювати на кількісні, а не якісні показники.

Тому комплексне дослідження об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 370 КК України, а також міжнародно і національної судової практики наразі є необхідним.

Метою нашої роботи є з'ясування особливостей і проблем теорії та практики кваліфікації провокації підкупу (ст. 370 КК України).

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

1) з'ясувати місце провокації підкупу як кримінального правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг;

2) охарактеризувати об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочину, передбаченого ст. 370 КК України;

3) проаналізувати практику національних та міжнародних судових установ.

Об'єктом дослідження є сукупність кримінально-правових відносин у сфері провокації вчинення корупційних діянь, правоохоронної провокаційної діяльності на прикладі злочину, передбаченого ст. 370 КК України.

Предметом нашої роботи є кримінально-правова характеристика провокації підкупу (ст. 370 КК України), а також аналіз судової практики у цій сфері.

Аналіз стану розробки проблеми. Це питання досліджували такі науковці як: О.О. Дудоров, К.Ю. Карелов, П.О. Загодіренко, Р.В. Перелигіна, О.В. Ус, К.Ю. Алданова, Батраченко Т.С. та ін.

Джерелами дослідження є національне законодавство та міжнародні акти, зокрема такі, як рішення Європейського суду з прав людини, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про запобігання корупції», а також праці науковців, юридичні статті, підручники, посібники, рішення національних судів, електронні джерела.

Під час нашого дослідження, ми використали такі **методи**, як діалектичний, аналізу та синтезу, описовий, порівняльно-правовий, історичний, системний.

Завдяки методам аналізу та синтезу встановлено місце злочину, передбаченого ст. 370 КК України серед злочинів у сфері службової діяльності. Описовий метод дав змогу розкрити основні поняття, що використовуються в

нашій роботі. Порівняльно-правовий метод допоміг зрівняти різні визначення та підходи до поняття «провокації», порівняти рішення міжнародних та національних судових установ. Системний метод дав змогу на основі всіх досліджених та проаналізованих матеріалів досягнути вирішення поставлених завдань.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що його положення можуть бути використані у правотворчій, науково-дослідницькій діяльності для подальшого дослідження, а результати застосовані при викладанні навчальних дисциплін та спецкурсів.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі досліджується злочин «Провокація підкупу» як кримінальне правопорушення у сфері службової діяльності. Другий розділ поділяється на 2 підрозділи, в яких безпосередньо досліджуються об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 370 КК України. У третьому розділі аналізується практика національних судів та міжнародних судових установ. У висновку описуються результати дослідження та досягнення поставлених завдань.

РОЗДІЛ 1. ПРОВОКАЦІЯ ПІДКУПУ ЯК ЗЛОЧИН У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 19 Конституції України передбачає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Від реалізації цього принципу значною мірою залежить правильне використання ресурсів держави, своєчасне вирішення соціальних питань, забезпечення реалізації конституційних прав та свободи людини і громадянина¹.

Разом з тим посадові особи різних суб'єктів правовідносин досить часто здійснюють злочинні порушення покладених на них обов'язків. Своїми протиправними діями вони серйозно порушують нормальну роботу органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій різних форм власності, завдають великої шкоди державним і громадським інтересам, охоронюваним законом правам та інтересам окремих фізичних чи юридичних осіб, підривають авторитет держави, грубо порушують встановлений порядок здійснення повноважень посадовими і службовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, управлінських структур приватного сектора.

Розділ XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» встановлює кримінальну відповідальність за найбільш небезпечні порушення посадовими особами своїх обов'язків. До даного розділу належить, зокрема, «Провокація підкупу», передбачена ст. 370 КК України.

---

¹ Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

Редакція вказаної статті з 2001 року неодноразово змінювалась, зокрема, в частині її назви. Спочатку стаття мала назву «Провокація хабара», пізніше «Провокація хабара або комерційного підкупу» і нарешті, кінцева редакція звучить як «Провокація підкупу».

Вперше поняття «провокація хабара» зустрічається ще у Кримінальному кодексі 1922 року, також зберігається у Кримінальному кодексі 1960 року, де «провокація хабара» розумілась як свідоме створення посадовою особою обстановки і умов, що зумовлюють пропонування або одержання хабара, щоб потім викрити того, хто дав або взяв хабар.

Суттєво на зміну назви статті, а також зміну об'єктивної сторони складу злочину вплинув Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року № 198-VIII, відповідно до якого, провокація підкупу сформульована як дії службової особи з підбурення особи на пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду. Таким чином, у новій редакції законодавець розуміє провокацію як дії з підбурення особи на вчинення злочину, щоб потім викрити того, хто його вчинив².

Отже, замість створення особою обставин і умов, що зумовлюють вчинення злочину, під провокацією наразі розуміється дії з підбурення особи на вчинення злочину, крім того у новій редакції не вказується необхідність усвідомлення діяння, а наголошується на усвідомленні суб'єктом злочину

---

² Маркович В. Провокація - зручний розмитий термін українського законодавства [Електронний ресурс] / Вікторія Маркович. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://jurblog.com.ua/2017/10/provokatsiya-zruchniy-rozmitiy-termin-ukrayinskogo-zakonodavstva/>.

спеціальної мети - викриття особи, яка надала або одержала неправомірну вигоду у якості суб'єктивної ознаки складу злочину.

Проте, незважаючи на неодноразову зміну назви статті, підхід законодавця до вказаного діяння залишався незмінним – провокація є недопустимим, суспільно небезпечним, протиправним діянням.

Деякі українські науковці, зокрема, В.Ю. Навроцький, виступали за декриміналізацію «Провокації підкупу», аргументуючи це тим, що криміналізація вказаного діяння негативно впливає на стан боротьби з корупцією в Україні. Однак проти легалізації провокації-підбурювання виступа М.І. Мельник, який вказував, що це може деструктивно відзначитись на діяльності саме правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією³.

У розділі XVII Особливої частини КК України встановлено відповідальність за злочини, *родовим об'єктом яких є суспільні відносини, що забезпечують нормальну, тобто таку, зміст і порядок здійснення якої визначення законодавством, діяльність державного апарату, апарату управління органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, інших юридичних осіб як публічного, так і приватного права, а також суспільні відносини, що забезпечують здійснення регламентованої законодавством професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Безпосереднім об'єктом кожного зі злочинів, передбачених в зазначеному розділі є суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність в окремій ланці апарату управління органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських об'єднань, юридичних осіб публічного і приватного права, а також відносини, що забезпечують нормальну професійну діяльність тих осіб, які під час її здійснення наділяються правом надавати публічні послуги.*

---

³ Дудоров О. О. Кримінально-правові аспекти провокації підкупу [Електронний ресурс] / О. О. Дудоров // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.lsej.org.ua/1_2016/23.pdf.

У більшості злочинів, розділу XVII Особливої частини КК України передбачається наявність особливого предмету злочину – неправомірної вигоди. Відповідно до ч.1 ст.1 ЗУ «Про запобігання корупції» неправомірна вигода - грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав ⁴.

Визначення неправомірної вигоди також міститься у примітці ст. 364-1 КК України, згідно із якою у статтях 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 та 370 КК України *під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав.*

Під грошовими коштами розуміється готівка, кошти на рахунках в казначействі, в банках та депозити до запитання.

Майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки.

Переваги - особливі привілеї, які створюють додаткові можливості для конкретних осіб, які вигідно відрізняють їх від інших.

Пільги - додаткові права або повне або часткове звільнення від виконання певних обов'язків, наданих окремим категоріям осіб.

Послуги - діяльність виконавця з надання замовнику певного блага, яке споживається в процесі здійснення цієї діяльності. Послуги можуть бути матеріального або нематеріального характеру.

Нематеріальні активи – право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право

---

⁴Закон України «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, у тому числі набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами⁵.

Варто зауважити, що поняття неправомірної вигоди використовується в статтях розділу XVII Особливої частини КК України у двох значеннях: як мета вчинення злочину (ст.ст 364, 364-1, 365-2 КК України) і як його предмет, зокрема, у ст. 370 КК України.

Що стосується об'єктивної сторони, то вказана складова характеризується тим, що одні з злочинів, що містяться у розділі XVII Особливої частини КК України (ст.ст. 364, 364-1, 365-2, 367 КК України) можуть бути вчинені як шляхом дії, так і бездіяльності, а інші, зокрема, і злочин, передбачений ст. 370 КК України – лише шляхом активної поведінки – дії. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони переважної більшості злочинів цього розділу є наявність безпосереднього зв'язку між діянням особи та її службовою діяльністю чи діяльністю, пов'язаною з наданням публічних послуг, що включає наступне: 1) обумовлено службовим становищем суб'єкта або його службовими повноваженнями або повноваженнями щодо надання публічних послуг; 2) відбувається всупереч інтересам служби або юридичної особи приватного права або всупереч тим інтересам, заради задоволення і охорони яких особа наділяється повноваженнями щодо надання публічних послуг при здійсненні нею певної професійної діяльності.

Злочини, передбачені ч. 1 ст. 366, ст.ст. 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2 і 370 КК України є злочинами з формальним складом - закінченими з моменту вчинення відповідного діяння, а передбачені ст.ст. 364, 364-1, 365, 365-2, 367 та ч. 2 ст. 366 КК України – із матеріальним складом, які є закінченими з моменту

---

⁵ Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тьопогін та ін. ; за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В.І. Тьопогіна. - 5-ге вид. Переробл., і допов., - Х. : Право, 2015. – С. 496-557.

настання зазначених у законі наслідків, що повинні перебувати у причинному зв'язку із вчиненням особою діянням.

Склад злочину, передбаченого ст. 370 КК України, утворює провокацію до пропонування чи обіцянки, одержання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання неправомірної вигоди. З цього положення можна зробити висновок, що «Провокація підкупу» має кваліфікуватись у випадках, коли відбувається підбурювання службовою особою або працівником правоохоронного органу до вчинення злочину, передбаченого ст. 354, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК України. При цьому, факт вчинення одного з вказаних злочинів на кваліфікацію діяння за ст. 370 КК України не впливає, адже Провокація підкупу – злочин з формальним складом. Тому, навіть у разі так званої «невдалої провокації» має місце закінчений злочин.

Також, для встановлення наявності об'єктивної сторони злочинного службового діяння необхідно з'ясувати:

- чи мало місце порушення посадовою особою обумовлених її службовим становищем обов'язків;
- в результаті яких дій посадової особи було завдано істотної шкоди державним чи громадським інтересам, охоронюваним законом правам та інтересам громадян, інтересам суб'єктів економічної діяльності;
- чи мав місце причинний зв'язок між злочинним діянням посадової особи і наслідками.

Суб'єктивна сторона переважної більшості злочинів, передбачених розділом XVII Особливої частини КК України, характеризується умисною формою вини. При цьому злочини з формальним складом, зокрема і злочин, передбачений ст. 370 КК України, можуть бути вчинені лише з прямим умислом.

Що стосується злочинів із матеріальним складом, то вина визначається психічним ставленням особи до самого діяння і до його наслідків.

Крім того, для окремих службових злочинів, а також для злочинів у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, обов'язковою ознакою їх суб'єктивної сторони закон визнає відповідні мотиви (ст. 364, КК) та мету (статті 364-1, 365-2, 370 КК України).

У цілому всі злочини розділу XVII Особливої частини КК України визнаються умисними. Лише при вчиненні службової недбалості (ст. 367 КК) діяння може бути як умисним (наприклад, коли службові обов'язки не виконуються свідомо), так і необережним (наприклад, коли службові обов'язки виконуються неналежним чином внаслідок невірної оцінки ситуації, що склалася)⁶.

Суб'єкт злочинів, передбачених розділом XVII Особливої частини КК України, може бути як спеціальним, так і загальним, і закон виділяє серед них п'ять категорій таких суб'єктів:

– тільки службові особи публічного права (статті 364, 365, 368 КК України України);

– тільки службові особи приватного права (ч. 3 і 4 ст. 368-3 , а також ст. 364-1, ч.1 і 2 ст. 368-3 КК України – якщо діяння полягає в проханні надати неправомірну вигоду);

– службові особи як публічного, так і приватного права (статті 366, 367 і 370 КК України);

– особи, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг (частини 3 і 4 ст. 368-4, частини 1 і 2 ст. 368-4 КК України – якщо діяння полягає в проханні надати неправомірну вигоду);

---

⁶ Розділ XVII Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ст.364-370) [Електронний ресурс] // Мего-Інфо - Юридичний портал №1 – Режим доступу до ресурсу: <http://mego.info/матеріал/розділ-хvii-злочини-у-сфері-службової-діяльності-та-професійної-діяльності-пов'язаної-з-над>.

– будь-які особи, що досягли 16-річного віку, тобто загальні суб'єкти (статті 369 і 369-2, а також частини 1 і 2 статей 368-3 і 368-4 КК – якщо діяння полягає в пропозиції, обіцянці чи наданні неправомірної вигоди.

Особа визнається службовою незалежно від того чи:

- виконує відповідні функції постійно або тимчасово;
- призначається на посаду або обирається;
- отримує за виконання службових обов'язків певну винагороду або здійснює їх на громадських засадах.

Якщо службові функції виконуються за спеціальним повноваженням (дорученням), то вони мають бути покладені на особу правомочним органом (чи уповноваженою службовою особою) і в установленому законом порядку⁷.

Хоча закон про кримінальну відповідальність не містить визначення службової діяльності, однак містить визначення «службової особи» як спеціального суб'єкта злочинів, що передбачені розділом XVII Особливої частині КК України. Зокрема, в частинах 3 та 4 ст. 18 КК України дає загальне визначення службової особи, як спеціального суб'єкта злочину, а також вказане визначення міститься у примітці 1 до ст. 364 КК України.

Відповідно до примітки 1 ст. 364 КК України службовими особами у статтях 364, 368, 368-5, 369 КК України є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого

---

⁷ Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: навч.-практ. посіб. / В. І. Тютюгін, Ю. В. Гродецький, С. В. Гізимчук ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна. – Х. : Право, 2014. – С. 5-46.

самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Для цілей статей 364, 368, 368-5, 369 КК України до державних та комунальних підприємств прирівнюються юридичні особи, у статутному фонді яких відповідно державна чи комунальна частка перевищує 50 відсотків або становить величину, що забезпечує державі чи територіальній громаді право вирішального впливу на господарську діяльність такого підприємства.

Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), а також іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів⁸.

Відповідно до постанови Пленуму ВСУ «Про судову практику у справах про хабарництво» до представників влади належать, зокрема, працівники державних органів та їх апарату, які наділені правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості.

Організаційно-розпорядчі обов'язки - це обов'язки по здійсненню керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи,

---

⁸ Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2649>.

виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділами, лабораторіями, кафедрами), їх заступники, особи, керують ділянками робіт (майстри, виконробы, бригадири тощо).

Адміністративно-господарські обов'язки - це обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо ⁹.

Згідно із Законом України «Про запобігання корупції» корупційне правопорушення - діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Корупційне кримінальне правопорушення має низку ознак:

- суб'єкт злочину - посадова особа;
- предмет - неправомірна вимога;
- наявність у особи умислу на вчинення дій (бездіяльності), які об'єктивно завдають шкоди охоронюваним законом інтересам держави;
- використання особою свого становища всупереч інтересам служби;
- корислива мета або інша зацікавленість особи;

---

⁹ Постанова Пленуму ВСУ «Про судову практику у справах про хабарництво» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text>.

- незаконне одержання особою благ (матеріальних і нематеріальних), послуг, переваг.

Варто зауважити, що кримінальна відповідальність за провокацію підкупу, передбачається у кримінальному законодавстві досить небагатьох країн. Більшість іноземних законодавців (наприклад, Австралії, Австрійської Республіки, Азербайджанської Республіки, Аргентинської Республіки, Естонської Республіки, Держави Ізраїль, КНР, Королівства Нідерландів, Королівства Швеції, Латвійської Республіки, Республіки Корея, Республіки Молдова, Республіки Узбекистан, Турецької Республіки, Федеративної Республіки Німеччини, Швейцарської Конфедерації, Ізраїлю, Японії та ін.) взагалі не виділяють поняття провокації і не встановлюють відповідальність за провокацію підкупу.

Однак, в законодавстві більшості пострадянських країн передбачалася відповідальність або провокацію підкупу або провокацію злочину. Зокрема, до Кримінального кодексу Киргизької Республіки, Республік Білорусь, Болгарія, Вірменія, Казахстан, Таджикистан, Туркменістан і Російської Федерації міститься спеціальна норма, що передбачає відповідальність за провокацію підкупу.

На відміну від норм, що передбачають кримінальну відповідальність за провокацію підкупу в законодавстві інших зарубіжних країн, ст. 307 Кримінального Кодексу Республіки Болгарія за своїм змістом є найбільш подібною ст. 370 КК України. Подібність виражається не тільки у визначенні об'єкта злочину, але і в описі ознак об'єктивної сторони, а саме, за КК Республіки Болгарія, провокація підкупу полягає в створенні обставин і умов, що викликають пропозицію, надання або отримання підкупу.

Однак, варто зазначити, що ст. 370 КК України відрізняється від провокації підкупу в законодавстві зарубіжних держав суб'єктом злочину – суб'єктом досліджуваного злочину за законодавством зарубіжних країн є загальний

суб'єкт, тобто фізична осудна особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. У законодавстві України суб'єкт злочину, передбаченого ст. 370 КК України – виключно спеціальний¹⁰.

Крім того, що стосується міжнародного регулювання провокації підкупу, то згідно із ч.1 ст. 27 Конвенції ООН проти корупції кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами відповідно до свого внутрішнього права, будь-яку участь у злочині, наприклад в якості спільника, підсобника або підбурювача, у вчиненні будь-якого злочину, що визначений цією Конвенцією¹¹.

Відповідно до ст. 15 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за допомогу у вчиненні чи підбурювання до вчинення будь-якого із кримінальних злочинів, передбачених цією Конвенцією¹².

Варто вказати, що у практиці національних судів досі немає вироків за обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 370 КК України. Наразі існує лише низка відкритих кримінальних проваджень, по більшості з яких відомості в ЄРДР внесено за зобов'язанням суду.

Закон про кримінальну відповідальність у примітці до ст. 45 КК України містить перелік кримінальних корупційних правопорушень, однак даний перелік не згадує ст. 370 КК України. Тому злочин «Провокація підкупу», передбачений ст. 370 КК України є службовим, проте не є корупційним. Зокрема, слідчий суддя Вищого антикорупційного суду, розглянувши скаргу на бездіяльність слідчого в

---

¹⁰ Батраченко Т. С. Порівняльно-правовий аналіз кримінальної відповідальності за провокацію підкупу законодавства України та зарубіжних країн [Електронний ресурс] / Т. С. Батраченко // Проблеми правоохоронної діяльності. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: [file:///C:/Users/Diana/Downloads/vamsup_2016_1_15%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Diana/Downloads/vamsup_2016_1_15%20(1).pdf).

¹¹ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

¹² Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.

межах кримінального провадження, внесеного до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань за № 42018000000000686 від 23.03.2018, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 370 КК України, постановив повернути вказану скаргу, оскільки кримінальне провадження, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 370 КК України, не віднесено до предметної підсудності Вищого антикорупційного суду, отже правові підстави для розгляду цієї скарги слідчим суддею Вищого антикорупційного суду відсутні.¹³

---

¹³ Ухвала Вищого антикорупційного суду від 20 вересня 2019 року, справа №760/19618/19 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reestr.court.gov.ua/Review/84414569>.

РОЗДІЛ 2. КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 370 КК УКРАЇНИ

2.1. Об'єктивні ознаки складу злочину «Провокація підкупу».

Відповідно до ст. 2 КК України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого цим Кодексом.

Закон про кримінальну відповідальність не містить визначення складу злочину, однак містить визначення поняття кримінального правопорушення (злочину). Згідно із ч.1 ст. 11 КК України кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. Тобто, із вказаного визначення можна дійти висновку про певні ознаки злочину. Перш за все звертаємо увагу, що злочин є діянням (дією або бездіяльністю), яке в свою чергу має бути обов'язково винним та суспільно небезпечним. Вказане діяння повинно бути вчинене суб'єктом злочину, а отже особою, яка в розумінні кримінального закону може бути суб'єктом кримінального правопорушення.

Тому, склад злочину - це сукупність встановлених у кримінальному законі юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як злочинне. З цього визначення випливає, що визнання того чи іншого суспільно небезпечного діяння злочином є виключним правом законодавця.

Значення складу злочину полягає в тому, що тільки він є єдиною і достатньою підставою кримінальної відповідальності, тим самим визначаючи і межі розслідування, оскільки основним завданням слідства є саме встановлення об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину.

Крім того, поняття складу злочину є важливим і тому, що дозволяє відмежувати злочин від адміністративного проступку, а також відмежувати один злочин від іншого ¹⁴.

Найчастіше в конкретній кримінально-правовій нормі найбільш повно законодавцем закріплюються ознаки об'єктивної сторони. Це зумовлено тим, що вони в більшості випадків індивідуальні та притаманні тільки цим злочинам.

Об'єктивна сторона злочину - це сукупність передбачених законом ознак, що характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння, що посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а також об'єктивні чинники, з якими пов'язано це діяння.

До ознак об'єктивної сторони відносяться:

- 1) суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність)
- 2) суспільно небезпечні наслідки;
- 3) причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням (дією або бездіяльністю) і суспільно небезпечними наслідками;
- 4) об'єктивні обставини, з якими діяння пов'язане (місце, час, обстановка, спосіб, засоби та знаряддя вчинення злочину).¹⁵

Відповідно до ст. 370 КК України *«Провокація підкупу, тобто дії службової особи з підбурення особи на пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду ... Те саме діяння, вчинене службовою особою правоохоронних органів...»*.

---

¹⁴ Склад злочину [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн – Режим доступу до ресурсу: https://pidru4niki.com/14510914/pravo/sklad_zlochynu.

¹⁵ Поняття об'єктивної сторони складу злочину [Електронний ресурс] // Lawbook.online – Режим доступу до ресурсу: <https://lawbook.online/ugolovnoe-pravo-ukrainyi-kniga/ponyattya-obektivnoji-storoni-skladu.html>.

Основним безпосереднім об'єктом провокації підкупу є суспільні відносини, що забезпечують постійну діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх апарату, юридичних осіб як публічного, так і приватного права, а також осіб (фізичних і юридичних), наділених повноваженнями щодо надання публічних послуг.

Предметом злочину, передбаченого ст. 370 КК України, є неправомірна вигода, визначення якої наведено в примітці до ст. 364-1 КК України та в Законі України «Про запобігання корупції», і якою прийнято вважати грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального або негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав ¹⁶.

Об'єктивна сторона злочину характеризується лише активною формою поведінки, тобто дією, що сформульована в диспозиції статті як «провокація».

А.В. Говорухіна дає наступне визначення провокації злочину, а саме, це - навмисні односторонні дії особи (провокатора), спрямовані на втягнення особи, яку провокують, у вчинення злочину з метою викриття останньої в скоєному. При цьому провокація злочину відрізняється від підбурювання до вчинення злочину і не створює співучасті.

С.А. Кузьмін вважає, що провокація злочину - це активні дії суб'єктів з умисного спонукання особи (осіб), які не мають злочинного наміру до вчинення злочину з метою подальшого викриття особи, яка вчинила даний злочин.

А.І. Альошина під провокацією злочину розуміє явне створення особою обстановки, що викликає здійснення іншою особою злочину, або співучасть у

---

¹⁶ Перелигіна Р. В. Щодо окремих аспектів кримінальної відповідальності за провокацію підкупу. [Електронний ресурс] / Р. В. Перелигіна, Б. М. Мирко // Часопис Київського університету права. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: file:///C:/Users/Diana/Downloads/Chkup_2018_2_59.pdf.

такому злочині з метою її викриття, шантажу або заподіяння іншої матеріальної чи нематеріальної шкоди такій особі¹⁷.

Тобто, в доктрині кримінального права існує декілька підходів до розуміння поняття провокації.

Традиційний підхід передбачає, що провокація злочину є спеціальним видом підбурювання. Таке розуміння провокації переважало в радянській кримінально-правовій науці. Зазначений підхід підтримує А.Ф. Бантишев, який стверджує: «Провокація до вчинення будь-якого злочину є лише окремим випадком підбурювання, і при будь-якій провокації хабара провокатор повинен нести кримінальну відповідальність як підбурювач до відповідного злочину». Вчений розуміє її як різновид підбурювання, тобто злочину, вчиненого у співучасті.

Альтернативний підхід до правової природи провокації виходить з того, що провокація злочину є залученням іншої особи до вчинення злочину, здійснюється з метою настання негативних для цієї особи наслідків.

Вчені, надають перевагу альтернативному підходу до розуміння провокації виділяють характерні ознаки, що дозволяють відмежувати провокацію від суміжних діянь:

- 1) головною метою провокатора є настання негативних наслідків для особи, яку він провокує;
- 2) провокація здійснюється в порядку односторонньої умисної діяльності з боку винуватця злочину, не охоплює свідомість особи, яку провокують;
- 3) провокація спрямована на збудження волі особи на вчинення саме злочину, в разі ст. 370 КК України - корупційного;

---

¹⁷ Загодіренко П. О. Провокація злочину: кримінально-правовий аналіз та удосконалення діючого законодавства [Електронний ресурс] / П. О. Загодіренко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: [file:///C:/Users/Diana/Downloads/Nvmgu_jur_2013_6-1\(2\)__40.pdf](file:///C:/Users/Diana/Downloads/Nvmgu_jur_2013_6-1(2)__40.pdf).

4) провокація може супроводжуватися застосуванням фізичного насильства, вмовляння, запевнення в безкарності, лестоців, погроз і залякування, а також підкупом, обманом, помстою, почуттям заздрості або іншими мотивами, які не охоплюються передбаченими Кримінальним кодексом формами співучасті;

5) провокація завжди здійснюється з прямим умислом, який спрямований не на вид і наслідки злочину, вчинене особою, яку провокують, а на сам факт вчинення злочину;

б) провокація може бути як одиничною, так і мати систематичний характер¹⁸.

За нормативним визначенням провокація підкупу – це дії особи з підбурення особи на пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду.

Провокація підкупу як активна дія полягає у штучному створенні обставин і умов (обстановки), тобто формуванні таких об'єктивно-предметних чинників, які зумовлюють вчинення особою одного або декількох з таких злочинів, як: 1) пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди (частини 1 і 2 статей 368-3, 368-4, ст. 369 КК України) або 2) прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди (ст. 368, частини 3 і 4 статей 368-3, 368-4 КК України). Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину є використання суб'єктом для провокації підкупу свого службового становища. При цьому винний, використовуючи своє службове становище, може провокувати пропозицію, обіцянку, надання неправомірної вигоди як йому особисто, так й створювати обставини і умови для прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання

---

¹⁸ Карелов К. Ю. спеціальні правила кваліфікації провокації злочинів, вчинених у співучасті: відмежування провокації від суміжних кримінально-правових понять [Електронний ресурс] / К. Ю. Карелов // Прикарпатський юридичний вісник. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: pjuv.nuoua.od.ua/v3-2_2019/30.pdf.

такої вигоди іншими службовими особами або особами, які надають публічні послуги.

Якщо провокатор не використовує свого службового становища для підбурювання особи до вчинення корупційного діяння або штучно створює необхідну обстановку, то залежно від конкретних обставин справи він несе відповідальність лише як організатор, підбурювач чи пособник злочинів, передбачених статтями 368, 368-3, 368-4 або 369 КК України.

Способи провокації можуть бути різними: натяжки, поради, пропозиції, прохання, умовляння, рекомендації, вказівки і на кваліфікацію діяння не впливають. Найчастіше ці способи виступають як схиляння особи до вчинення конкретного злочину, передбаченого статтями 368, 368-3, 368-4 або 369 КК України.

У випадку схиляння особи до вчинення корупційного злочину, провокація підкупу є підбурюванням (ч. 4 ст. 27 КК) до вчинення злочину, яке повністю охоплюється ст. 370 КК і не потребує додаткової кваліфікації, тому що в даному випадку провокація є спеціальним видом підбурювання до вчинення злочину.

Способом вчинення провокації підкупу в певних випадках є обман, коли винний здійснює її шляхом поширення неправдивої інформації (чуток) про можливість вирішення тих чи інших питань лише за допомогою підкупу, наприклад, коли під час офіційного прийому громадянина службова особа натякає (попереджає, застерігає, висловлює припущення), що рішення його питання вимагає багато часу, але є й інші (не офіційні) шляхи його вирішення, які прискорять цей процес.

Провокація підкупу може бути пов'язана зі співучастю службової особи-провокатора у вчиненні злочинів, передбачених статтями 368, 368-3, 368-4 або 369 КК України. Якщо винний не тільки спровокував вчинення одного чи декількох з цих злочинів, а й організував його (ч. 3 ст. 27 КК) чи сприяв його

вчиненню (ч. 5 ст. 27 КК), скоєне слід додатково кваліфікувати як співучасть у злочині за відповідними частинами ст. 27 і статтями 368, 368-3, 368-4 або 369 КК України.

Провокація підкупу відноситься до злочинів з усіченим складом, який визнається закінченим з моменту створення відповідних обставин і умов (обстановки), незалежно від того, вчинила особа злочин, до якого вона провокувалась. Однак, якщо такий злочин завдяки провокації (у зв'язку з її здійсненням) все ж був здійснений, це не виключає відповідальності того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку її надати або отримав таку вигоду. Тільки в тому випадку, якщо дії провокатора були пов'язані з вимаганням неправомірної вигоди і після її надання особа, була спровокована, добровільно і своєчасно заявила відповідним органам про те, що сталося, вона звільняється від кримінальної відповідальності на підставі ч. 5 статей 368-3, 368-4 і 369 КК України¹⁹.

Як зазначалося вище, відповідно до диспозиції ч.1 ст. 370 КК України провокація підкупу – це дії службової особи з підбурення особи на *пропонування, обіцянку чи надання* неправомірної вигоди або *прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди*.

Відповідно до п. 3 Примітки до ст. 354 КК України, під пропозицією розуміється висловлення працівнику підприємства, установи чи організації, особі, яка надає публічні послуги, або службовій особі наміру про надання неправомірної вигоди, а під обіцянкою - висловлення такого наміру з повідомленням про час, місце, спосіб надання неправомірної вигоди. Під «прийняттям пропозиції» слід розуміти погодження службової особи з висловленням їй наміру надати таку вигоду, схвалення нею таких дій, її готовність до безпосереднього одержання зазначеної вигоди, а якщо разом з цим

---

¹⁹ Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: навч.-практ. посіб. / В. І. Тютюгін, Ю. В. Гродецький, С. В. Гізимчук ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна. – Х. : Право, 2014. – С. 55-57.

повідомляється про час, місце, спосіб вчинення таких дій і службова особа демонструє свою згоду – має місце прийняття обіцянки неправомірної вигоди. Відповідно до вироку Березівського районного суду Одеської області від 08.10.2018 р., одержання неправомірної вигоди - це отримання (набуття, приймання) службовою особою такої вигоди для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення цією службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади, покладених на неї організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, або таких, які вона не уповноважена була вчинювати, але до вчинення яких іншими службовими особами могла вжити заходів завдяки своєму службовому становищу. Сам факт фіксації органами досудового слідства одержання обвинуваченим грошей і його показання про обставини їх одержання не є безперечним доказом злочинних дій обвинуваченого, оскільки органами досудового слідства не надано достатніх доказів, що останній мав намір одержати винагороду саме за вчинення або не вчинення певних дій з використанням своїх прав і повноважень. Прохання службової особи про надання їй неправомірної вигоди слід відрізняти від натяків (незрозумілих жестів), тобто таке звернення має бути чітким, спрямованим до особи, яка спроможна надати таку вигоду. Прохання слід відрізняти від вимагання надати неправомірну вимогу, оскільки при цьому кваліфікація буде відбуватись за ч. 3 ст. 368 КК України. Прийняття пропозиції, обіцянки чи прохання надати неправомірну вимогу є злочином з усіченим складом, а одержання неправомірної вимоги – злочин з формальним складом.²⁰

Судовою практикою визначається, що власне прийняття пропозиції чи обіцянки надати неправомірну вигоду може бути здійснене в будь-якій формі (конклюдентними діями, усно, письмово, телефоном, тощо). Приймаючи пропозицію чи обіцянку надати неправомірну вигоду, винний так би мовити

---

²⁰ Вирок Березівського районного суду Одеської обл. від 8 жовтня 2018 р., справа № 504/4005/16-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76974290>.

«укладає попередню угоду» щодо її одержання з особою, яка пропонує чи обіцяє таку вигоду. Таким чином створюються умови для подальшого безпосереднього та безперешкодного одержання неправомірної вигоди (на цьому етапі між службовою особою та особою, яка пропонує чи обіцяє неправомірну вигоду, не виключається коригування суми, форми чи виду зазначеної вигоди, місця, строків та адресатів її майбутнього одержання). Крім того, одержання службовою особою неправомірної вигоди від підлеглих чи підконтрольних осіб за протегування чи потурання, вирішення на їх користь питань, які входять до її компетенції, також слід розцінювати як одержання неправомірної вигоди. Дії винних належить визнавати наданням і одержанням неправомірної вигоди й у тих випадках, коли умови отримання відповідних матеріальних цінностей або послуг хоча спеціально і не обумовлювались, але учасники злочину усвідомлювали, що особа надає неправомірну вигоду з метою задоволення тих чи інших власних інтересів або інтересів третіх осіб. Способи одержання неправомірної вигоди можуть бути різними і для кваліфікації цього злочину значення не мають, однак можна вирізнити дві основні форми його вчинення: 1) просту (полягає в безпосередньому наданні неправомірної вигоди службовій особі, її близьким родичам чи членам сім'ї, передачі її через посередника чи третіх осіб); 2) завуальовану (факт одержання неправомірної вигоди маскується під зовні законну угоду та виглядає як цілком законна операція (укладення законної угоди, нарахування й виплата заробітної плати чи премії, оплата послуг, консультації, експертизи тощо)^{21 22}.

2.2. Суб'єктивні ознаки складу злочину «Провокація підкупу»

---

²¹ Вирок Київського районного суду в м. Одеса від 29.12.2018 р., справа № 520/9572/18 : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79020559>.

²² Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду 22 лютого 2018 р., справа № 686/8714/16-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72460348>.

Відповідно до ст. 18 КК України, суб'єктом злочину може бути суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність.

Згідно із диспозицією статті 370 КК України, провокація підкупу це дії саме службової особи.

Тому, в даному випадку суб'єктом злочину є спеціальний суб'єкт, а саме – службова особа.

Спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

Стаття 364 у своїй примітці містить визначення службової особи, однак не містить посилання на статтю 370 КК України, тому в цьому випадку, варто звертатися до ст. 18 Загальної частини КК України.

Згідно із ч.3,4 ст. 18 КК України, службовими особами є особи, які постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади або місцевого самоврядування, а також постійно або тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом або повноважною посадовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Посадовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, в тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють

функції держави для іноземної держави, в тому числі для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів.

Відповідно до практики національних судових установ, службова особа як спеціальний суб'єкт злочину, крім загальних ознак суб'єкта злочину, характеризується спеціальними ознаками, а саме: а) посадові, які визначають сферу діяльності (де саме виконуються відповідні повноваження); б) функціональні, які визначають коло повноважень, у зв'язку з наявністю яких особа належить до службових. Отже, для визнання особи службовою необхідно встановити, що вона займає певну посаду, користується правами і наділена обов'язками у зв'язку з тим, що покликана діяти в інтересах певних соціальних груп. Тобто, зайняття посади в органі державної влади ще недостатнє для визнання особи службовою. Статус службової особи в законодавстві і теорії кримінального права пов'язується з виконанням однієї з трьох функцій - представника влади, організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських. Організаційно-розпорядчі функції - це обов'язки зі здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності. Адміністративно-господарські обов'язки - це обов'язки з управління або розпорядження державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо). При цьому слід мати на увазі, що до представників влади належать, зокрема, працівники державних органів та їх апарату, які наділені правом у межах своєї

компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості. До прикладу, Постановою Судової палати у кримінальних справах від 19.05.2016 р., визначено, що повноваження, якими був наділений обвинувачений як головний державний інспектор з охорони праці відділу організації державного нагляду та управління охороною праці Держгірпромнагляду у Запорізькій області, у зв'язку із займаною посадою, та які він реалізовував при реєстрації технологічного транспортного засобу, вступивши у стосунки із особою, що пропонувала неправомірну вигоду, не зводяться до суто технічних, таких як отримання документів, передача їх на розгляд та видача. Навпаки, як державний інспектор, він змістовно вирішував питання про можливість надання дозволу, оцінював по суті та за формою надані матеріали й приймав щодо них рішення, вносив начальникові пропозицію про те, які рішення мали бути прийняті від імені органу. При цьому той факт, що свідоцтво про реєстрацію технологічного транспортного засобу підписувалось начальником територіального управління Держгірпромнагляду, не змінює оцінки статусу головного державного інспектора цього управління. Тому, вагомим у визнанні особи суб'єктом злочину – службовою особою - є наявність посадових інструкцій, в яких чітко передбачені повноваження службової особи,

порядок виконання яких порушується при вчиненні злочину^{23 24 25 26 27 28 29 30 31}
32 33 34 35 36

Крім того, ч.2 ст. 370 КК України передбачає наявність такої кваліфікуючої ознаки як ще одного спеціального суб'єкта – службову особу правоохоронних органів.

Відповідно до ч.1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» правоохоронні органи - органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у

²³ Постанова Пленуму ВСУ від 26 квітня 2002 р. № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво» : [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02>.

²⁴ Постанова Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 12 грудня 2013 р., справа № 5-47кц13 : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36475632>.

²⁵ Постанова Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 12 грудня 2013 р., справа № 5-47кц13 : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36475632>.

²⁶ Постанова Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 8 жовтня 2015 р., справа № 5-109кц15 : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45855961>.

²⁷ Постанова Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 19 травня 2016 р., справа № 5-72кц15 : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57986885>.

²⁸ Постанова Касаційного кримінального суду ВС від 23 січня 2019 р., справа № 712/14455/13-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79472831>.

²⁹ Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівці від 12 жовтня 2018 р., справа № 727/5768/18 : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77098044>.

³⁰ Вирок Печерського районного суду м. Києва від 20 грудня 2018 р., справа № 757/30586/17-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78781447>.

³¹ Вирок Печерського районного суду м. Києва від 30 січня 2014 р., справа № 757/1730/14-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36887857>.

³² Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 27 серпня 2015 р., справа № 759/11193/15-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/49202566>.

³³ Вирок Подільського районного суду м. Києва від 22 жовтня 2013 р., справа № 758/13342/13-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34289690>.

³⁴ Вирок Сихівського районного суду м. Львова від 13.02.2017 р., справа № 464/6860/16-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64734020>.

³⁵ Вирок Київського районного суду м. Харкова від 14.02.2019 р., справа № 640/10334/16-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79826512>.

³⁶ Вирок Оратівського районного суду Вінницької області від 23 травня 2013 р., справа № 218/708/12 : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31551768>.

Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції³⁷.

Конституційний суд України у своєму рішенні від 18 квітня 2012 року № 10-рп/2012, аналізуючи поняття «працівник правоохоронного органу» як кваліфікуюча ознака за ст. 364 КК України зазначив, що системний аналіз положень Закону (Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів») і частини третьої статті 364 Кримінального кодексу дає підстави вважати, що працівник правоохоронного органу у вказаному положенні закону про кримінальну відповідальність як службова особа - суб'єкт злочину є кваліфікуючою ознакою відповідного складу злочину, а в Законі працівник правоохоронного органу є особою, яка у зв'язку з її службовою діяльністю підлягає особливому державному захисту відповідно до мети Закону. У зв'язку з цим положення підпункту «д» абзацу другого пункту 1 статті 2 Закону не може бути застосоване при тлумаченні положення частини третьої статті 364 Кримінального кодексу.³⁸

Проте, якщо з провокаційною метою службова особа залучає до вчинення злочину передбаченого ст. 370 КК України, приватну особу, так званого агента-провокатора, то цей агент лише сприяє у вчиненні злочину, тобто виступає пособником провокації підкупу.

Що стосується наступної ознаки – суб'єктивної сторони складу злочину, то варто відзначити, що це внутрішня сторона злочину, тобто психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості і волі до суспільно небезпечного діяння, яке нею вчиняється, і до його наслідків. Зміст суб'єктивної сторони

---

³⁷ Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 1994. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>.

³⁸ Рішення Конституційного суду України від 18 квітня 2012 № 10-рп/2012 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-12#Text>.

складу злочину характеризують певні юридичні ознаки: вина, мотив і мета вчинення злочину.³⁹

Закон про кримінальну відповідальність містить визначення вини, як однієї із ознак суб'єктивної сторони, але не містить визначення мети та мотиву.

Згідно із ст. 23 КК України, виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

Однак, вина, як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони складу злочину, не вичерпує її змісту. Залежно від законодавчого формулювання диспозиції статті, важливу роль в характеристиці суб'єктивної сторони грають також мотив і мета злочину.

Мотив - це внутрішнє спонукання, рушійна сила вчинку людини, визначає його зміст і допомагає більш глибоко розкрити психічне ставлення особи до скоєного. Мета - це уявлення про бажаний результат, якого прагне досягти особа, що визначає спрямованість діяння. Мотив і мета як психічні ознаки характерні для будь-якої свідомої вольової поведінки людини.

Мотив злочину - це спонукання до вчинення злочину, а мета - уявлення про його суспільно небезпечний наслідок, про ту шкоду, яка, як усвідомлює винен, настане для охоронюваних кримінальним законом відносин і яка, проте, є для нього бажаною.

Мотив дозволяє визначити, чому особа вчиняє злочин, а мета - заради чого, до якого результату спрямована її суспільно небезпечна діяльність. Звідси очевидно, що, по-перше, про мотив і мету злочину можна говорити лише у разі вчинення умисних злочинів. При цьому мета може бути тільки в злочинах, скоєних з прямим умислом, оскільки вона є свідченням бажання певного наслідку. По-друге, суб'єктивна сторона містить не всі мотиви і цілі, а тільки ті

---

³⁹ Суб'єктивна сторона складу злочину [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн – Режим доступу до ресурсу: https://pidru4niki.com/11540525/pravo/subyektivna_storona_skladu_zlochynu.

з них, які визначають суспільну небезпечність, антисоціальну спрямованість діяння, впливають на ступінь його тяжкості або ступінь суспільної небезпечності особи винною ⁴⁰.

Мотив та мета є факультативними ознаками суб'єктивної сторони, але, залежно від формулювання статті можуть бути обов'язковими ознаками.

Аналізуючи диспозицію ст. 370 КК України, можна дійти висновку, що суб'єкт злочину «провокація» діє умисно, а саме з прямим умислом, тобто усвідомлює, що його дії носять провокаційний характер стосовно іншої особи, яку він провокує на одержання чи давання неправомірної вигоди, і при цьому бажає вчинити такі дії.

Відносно наслідків у вигляді виникнення у особи наміру вчинити злочин або взяти участь у його вчиненні з боку провокатора можливий тільки прямий умисел. Водночас, при провокації у провокатора, по суті, відсутнім є прямий умисел на вчинення особою злочину. Тобто вчинення злочину не є кінцевою метою, а є засобом досягнення кінцевої мети – викриття особи ⁴¹.

Мотиви вчинення злочину, передбаченого ст. 370 КК України можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають.

Однак у формулюванні диспозиції статті передбачена мета, як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони *«щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду»*.

Службова особа, яка здійснює провокацію, усвідомлює суспільно-небезпечний характер своїх дій, усвідомлює, що використовує своє службове становище або службові повноваження, здійснює підбурювання особи до

---

⁴⁰ Мотив та мета злочину. Емоційний стан [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://studfile.net/preview/1862572/page:6/>.

⁴¹ Загодіренко П. О. Провокація злочину: кримінально-правовий аналіз та удосконалення діючого законодавства [Електронний ресурс] / П. О. Загодіренко // науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: [file:///C:/Users/Diana/Downloads/Nvmgu_jur_2013_6-1\(2\)__40%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Diana/Downloads/Nvmgu_jur_2013_6-1(2)__40%20(1).pdf).

пропонування, обіцянки чи надання неправомірної вигоди або її одержання. «Провокатор» усвідомлено бажає, щоб у особи виникло бажання запропонувати, пообіцяти чи надати неправомірної вигоди або одержати її.

Метою вказаного злочину є викриття особи. Відсутність такої мети виключає відповідальність особи за ст. 370 КК України, а якщо особа схиляє до пропонування, обіцянки чи надання неправомірної вигоди або її одержання, без мети її подальшого викриття, вона повинна відповідати за підбурювання до вчинення злочину, передбаченого ст.ст. 368. 368-3. 368-4 або 369 КК України ⁴².

---

⁴² Ус О. В. Провокація підкупу. Аналіз складу злочину і питання кваліфікації [Електронний ресурс] / О. В. Ус // науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11463/1/Us_66-70.pdf.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СПРАВАХ ЩОДО ЗЛОЧИНУ (СТ. 370 «ПРОВОКАЦІЯ ПІДКУПУ» КК УКРАЇНИ)

Попри те, що злочин, передбачений ст. 370 КК України у законі про кримінальну відповідальність передбачений досить давно, практика національних судів щодо кваліфікації та розслідування вказаного кримінального діяння є не сформованою та мізерною. Однак, питання «провокації злочину», зокрема провокації злочину саме правоохоронними органами в практиці ЄСПЛ є досить розкритим та дослідженим.

Згідно із ч.5 ст. 9 КПК України, кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Тому практика ЄСПЛ є обов'язковою до вивчення та дослідження, зокрема і щодо питання провокації підкупу.

Як зазначено вище, практика ЄСПЛ в питанні провокації злочину, сконцентрована на питанні злочинної провокації злочину працівниками правоохоронних органів у її відмінності від законної провокації.

Під так званою «законною провокацією» працівником правоохоронного органу в розумінні українського законодавства є негласна слідча розшукова дія – контроль за вчиненням злочину, що передбачена ст. 271 КПК України.

Відповідно до ч.ч.1,2 ст. 271 КПК України контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться в таких формах: контрольована поставка; контрольована та оперативна закупка; спеціальний слідчий експеримент; імітування обстановки злочину.

Контроль за вчиненням злочину не проводиться, якщо внаслідок таких дій неможливо повністю запобігти: посягання на життя або заподіяння особі

(особам) тяжких тілесних ушкоджень; поширенню речовин, небезпечних для життя багатьох людей; втечі осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини; екологічній або техногенній катастрофі.

Частиною 3 ст. 271 КПК України передбачено, що під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні.⁴³

Досліджуючи практику ЄСПЛ у питанні провокації злочину, яка використовується національними судами в питаннях кваліфікації та процесуального обґрунтування злочину «Провокація підкупу», що передбачений ст. 370 КК України, необхідно проаналізувати наступні фундаментальні справи: «Раманаускас проти Литви», «Гаранекс проти Латвії», «Носко и Нефедов проти Росії», «Тейшейра де Кастро проти Португалії», «Ваньян проти Росії», «Банникова проти Росії», «Веселов та інші проти Російської Федерації». Провокація (підбурювання) до вчинення злочину з боку правоохоронців є порушенням п.1 ст.6 Конвенції.

У справі «Раманаускас проти Литви» рішення від 5 лютого 2008 року право на справедливий судовий розгляд порушено там, де поліцейські вийшли за межі пасивного розслідування злочинної діяльності підозрюваного, і почали чинити сильний тиск, такий як підбурювання до вчинення злочину, який би в іншому випадку не був здійснений.

У рішенні визначено, що питання про провокацію може бути актуальним навіть тоді, коли операція, про яку йде мова, була проведена фізичною особою,

---

⁴³ Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2444>.

виступала в якості таємного агента, але фактично вона була організована і контролювалася поліцією.

Крім того, у вказаному рішенні Суд розробив критерії для розрізнення провокації, які порушують пункт 1 статті 6 Конвенції, від допустимої поведінки при використанні законних таємних методів під час кримінальних проваджень - це матеріальний і процесуальний аспекти.

При визначенні наявності провокації Суд визначає, чи було б скоєно злочин без втручання органів влади, тобто чи було розслідування «пасивним». При прийнятті рішення про те, чи було розслідування «пасивним», Суд ознайомився з причинами, що лежать в основі прихованої операції, зокрема: чи були об'єктивними підозри, що заявник причетний до злочинної діяльності, або був схильний до скоєння злочину, до того, як був спровокований поліцією, а також поведінку органів, які здійснювали цю операцію, зокрема, чи здійснювали органи вплив на заявника, для того, щоб спровокувати вчинити злочин, який би інакше не було скоєно, для того, щоб було можливо встановити факт скоєння злочину, тобто отримати докази і розпочати кримінальне переслідування⁴⁴.

У справі «Таранекс проти Латвії» рішення від 2 грудня 2015 року Суд зазначає, що спочатку слід з'ясувати, чи було б правопорушення вчинено без втручання влади. Визначення підбурювання, яке дав Суд раніше передбачає, що підбурювання поліції відбувається тоді, коли відповідні працівники правоохоронних органів або особи, що діють за їх вказівками, не обмежуються тільки розслідуванням злочинної діяльності за принципом пасивного характеру, а надають такий вплив на суб'єкта, який підбурює його до вчинення правопорушення, що в іншому випадку не було б скоєно, а також для того, щоб зробити можливим доведення правопорушення, тобто забезпечити докази і розпочати кримінальне переслідування, що, на відміну від того, що було вказано Урядом, виявляється, що всі телефонні дзвінки і приватні зустрічі, в ході яких

---

⁴⁴ «Раманаускас проти Литви» [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/f5ef3ba52c4849ecd3ac_file.pdf.

заявник нібито попросив агента виплатити хабар відбулися з ініціативи або навіть наполяганням агента, а не заявника. Суд приділяє особливе значення події 18 грудня 2001, коли агент наполягав на очікуванні прибуття заявника, якого не було в офісі, а також відмовився отримати копію рішення від іншої особи і наполягав на обговоренні з заявником.

У справі «Носко и Нефедов проти Росії» рішення від 30.10.2014 року суд вказував, що межу між законним використанням негласного співробітника і підбурюванням до вчинення злочину з великою ймовірністю буде подолано за відсутності чіткої та передбачуваної процедури, встановленої внутрішньодержавним законодавством для санкціонування негласних заходів.

Суд також відзначав, що негласні операції повинні проводитися пасивним шляхом за відсутності тиску на заявника для вчинення ним злочину за рахунок таких заходів, як прийняття на себе ініціативи в контактах із заявником, наполегливе спонукання, обіцянку фінансової вигоди або звернення до почуттів заявника.

Крім того, Європейський суд вказував, що, якщо обвинувачені висувають аргумент про підбурюванні, внутрішньодержавні суди зобов'язані розглянути його в рамках змагальної, ретельної, всебічної і переконливою процедури, при цьому саме на сторону обвинувачення покладається тягар доведення відсутності підбурювання. Межі судової перевірки повинні включати мотиви прийняття рішення про негласне заход, про ступінь участі правоохоронних органів у скоєнні злочину, а також про характер будь-якого підбурювання або тиску, якого зазнав заявник.

Суд врахував, що в досліджуваній справі органи досудового розслідування направили А. до заявника не прямо, а через колишнього однокурсника і багаторічного колеги заявника. В такому випадку, Суд вбачає, що поміщення заявниці в неформальне оточення, означає, що міліція, в деякій мірі розраховувала на довіру заявниці до цієї особи і його бажання допомогти колезі.

Як наслідок, Суд дійшов висновку, що міліція не залишалася повністю пасивною і негласна операція включала, зокрема, певний елемент тиску на заявника. Європейський Суд також зазначає, що у внутрішньодержавному розгляді слідчі органи не стверджували, що їх поведінка залишалася суто пасивною ⁴⁵.

У справі «Тейшейра де Кастро проти Португалії» рішення від 9 червня 1998 року суд зазначив, що використання негласних агентів має бути обмежене, а також повинні дотримуватися права людини, навіть у випадках боротьби з незаконним обігом наркотиків. Хоча вибух організованої злочинності безсумнівно змушує вживати адекватних заходів, однак справедливе відправлення правосуддя є тим принципом, який не повинен страждати від цього. Суспільний інтерес не може виправдати використання доказів отриманих за допомогою провокації органів поліції.

Суд зазначив, що у вказаній справі слід з'ясувати, чи підпадали дії поліцейських під визначення «негласних агентів». Суд зазначає, що Уряд не підтвердив, що дії поліцейських були частиною операції по боротьбі з незаконним обігом наркотиків, були санкціоновані і проходили під контролем суду. Крім того, немає належних доказів, що у правоохоронних органів були достатні підстави підозрювати заявника в незаконному перевезенні наркотиків: навпроти він не мав судимості і ніколи не притягувався до кримінальної відповідальності.

Більш того наркотики не перебували в будинку заявника, а були придбані ним у третьої особи, яка в свою чергу придбала їх ще в однієї людини. Також відсутні підстави уряду стверджувати, що заявник був схильний до скоєння злочину. З цього випливає висновок, що співробітники поліції не розслідували злочинну діяльність заявника, а здійснювали на нього такий вплив, який призвів

---

⁴⁵ Злочини, вчинені внаслідок провокацій: практика Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] // Національна асоціація адвокатів України – Режим доступу до ресурсу: <https://radako.com.ua/news/zlochiny-vchyneni-vnaslidok-provokaciy-praktika-ievropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini>.

до вчинення ним злочину. Крім того, основною доказовою базою, яка стала підставою засудження працівника були свідчення двох поліцейських.

З огляду на викладене, суд дійшов висновку, що дії співробітників поліції не підпадають під визначення дій негласних агентів, так як вони спровокували вчинення злочину і немає ніяких доказів на користь того, що якби не їхня втручання, то злочин було б скоєно. Таке втручання і використання його в подальшому кримінальному процесі, означають, що заявник був позбавлений права на справедливий судовий розгляд.

У справі «Ваньян проти Росії» рішенні від 15 грудня 2005 року Суд зазначив, що Конвенція не забороняє ставитися з довірою до таких джерел, як анонімні інформатори, зокрема, на етапі слідства. Однак подальше використання їх показань в суді для обґрунтування обвинувального вироку - інша справа. Використання таємних агентів повинно бути заборонено і заходи попередження про них повинні бути прийняті навіть в справах, що стосуються боротьби проти наркоторгівлі. Суд зазначив, що громадські інтереси в боротьбі зі злочиним не можуть виправдати використання доказів, отриманих в результаті провокації поліції.

Коли трапляється, що дії таємних агентів спрямовані на підбурювання злочину, і немає підстав вважати, що він був би вчинений без їх втручання, то це виходить за рамки розуміння таємного агента і може бути названий провокацією.

У зазначеній справі відсутня інформація, що в разі, якби не було залучення таємного агента, в міліції були підстави підозрювати заявника в поширенні наркотиків. Міліція не обмежилася лише пасивним розслідуванням злочинної діяльності заявника. Тому Суд приходить до висновку, що міліція спровокувала злочин, що виразилося в придбанні наркотиків на прохання таємного агента. Таким чином, втручання міліції і використання отриманих в результаті цього доказів для порушення кримінальної справи відносно заявника непоправно підірвало справедливість судового розгляду.

У справі «Банникова проти Росії» рішення від 26 травня 2016 року знову ж відзначається, що громадські інтереси не можуть обґрунтовувати використання доказів, отриманих в результаті поліцейської провокації, оскільки застосування таких доказів піддасть обвинуваченого ризику втрати справедливого судового розгляду з самого початку.

Зіткнувшись з твердженням про провокацію, Європейський Суд повинен в першу чергу спробувати встановити, чи міг відповідний злочин бути скоєний без втручання влади.

При вирішенні питання про те, чи було розслідування «по суті пасивним», Європейський Суд повинен вивчити причини, що лежать в основі проведення оперативної операції, і поведінка органів влади, її проводили. Європейський Суд повинен виходити з того, чи мали місце об'єктивні підозри, що заявник задіяний у злочинній діяльності або схильний до скоєння злочину.

У зазначені справі Європейський Суд встановив, що оперативний захід передбачав провокацію, адже ініціатива надійшла саме з боку офіцера, коли він першим вийшов на зв'язок із заявником, цікавлячись, де можна придбати заборонені наркотики. Потім заявник сам запропонував доставити їх. В процесі операції заявнику було запропоновано значна сума - 3000 доларів США - за поставку великої кількості наркотиків. Очевидно, що це спонуканням для доставки товару. У зазначеній справі поліцейські не просто «приєдналися» до розслідування злочину, але і спровокували його. Неминучим висновком із зазначених обставин є те, що поліція не обмежилася розслідуванням злочинної діяльності пасивним способом, а чинила вплив, який призвів до вчинення злочину ⁴⁶.

У справі «Веселов та інші проти Росії» рішення від 2 жовтня 2012 року, зазначається, що, враховуючи надто сильний акцент на результатах секретних операцій та їх важливість для результату кримінального розгляду, національні

---

⁴⁶ Декілька рішень ЄСПЛ щодо провокації злочину [Електронний ресурс] // Протокол. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://protocol.ua/ru/rishennya_evropeyskogo_sudu_shchodo_provokatsii_zlochynu/.

органи влади повинні гарантувати, щоб порядок, відповідно до якого призначались та проводились перевірочні закупки, виключав можливість зловживання повноваженнями, зокрема провокацію. Суд повторив вироблену в його практиці позицію, згідно з якою санкціонування проведення перевірочної закупки шляхом простого адміністративного рішення одного і того ж самого органу, який і проводить дану операцію, без будь-якого незалежного контролю, без необхідності обґрунтовувати проведені операції та практично без формальностей є, по суті, неналежним⁴⁷.

Отже, проаналізувавши практику Європейського суду з прав людини в питанні провокації злочину, зокрема і провокації підкупу, можна прийти до наступних висновків:

- 1) для того щоб зрозуміти, чи було розслідування поліції «пасивним», варто визначити, чи були об'єктивними підозри, що заявник причетний до злочинної діяльності, або був схильним до скоєння злочину, до того, як був спровокований поліцією, а також поведінку органів, що здійснювали цю операцію, зокрема, чи здійснювали органи вплив на заявника, для того, щоб спровокувати вчинити злочин, який би інакше не було скоєно, для того, щоб було можливо встановити факт скоєння злочину, тобто отримати докази і розпочати кримінальне переслідування;
- 2) Суд надав визначення «підбурюванню поліцією», зазначивши, що підбурювання поліції відбувається тоді, коли відповідні працівники правоохоронних органів або особи, які діють за їхніми вказівками, не обмежуються лише розслідуванням злочинної діяльності за принципом пасивного характеру, але надають такий вплив на суб'єкта, що підбурює його до вчинення правопорушення, яке в іншому випадку не було б вчинене, а також для того, щоб зробити можливим доведення

---

⁴⁷ Алданова К. Ю. Провокація злочину: практика Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / Катерина Юрійвна Алданова // Судово-юридична газета. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://sud.ua/ru/news/blog/112137-provokatsiya-zlochynu-praktika-yevropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini>.

правопорушення, тобто забезпечити докази та порушити кримінальне переслідування;

- 3) Суд зазначив, що у питанні провокації злочину представником органу, що здійснює розслідування важливим є встановлена законом чітка процедура проведення негласних слідчих розшукових дій, адже межа між законним використанням негласного співробітника і підбурюванням до вчинення злочину з великою ймовірністю буде подолана за відсутності чіткої і передбачуваної процедури, встановленої внутрішньодержавним законодавством для санкціонування негласних заходів;
- 4) Суд зазначив, що в разі, якщо обвинувачені наполягають на тому, щл було здійснено підбурювання, національні суди зобов'язані розглянути його в рамках змагальної, ретельної, всебічної і переконливої процедури, при цьому на сторону обвинувачення покладається тягар доведення відсутності підбурювання. Межі судової перевірки повинні включати мотиви прийняття рішення про негласну слідчу розшукову дію, про ступінь участі правоохоронного органу в скоєнні злочину, а також про характер будь-якого підбурювання або тиску, якого зазнав заявник;
- 5) Суд неодноразово у своїх рішеннях зазначав, що суспільний інтерес не може виправдати використання доказів отриманих за допомогою провокацій поліції;
- 6) Суд зазначає, що в разі, якщо дії працівників поліції або таємних агентів спрямовані на підбурювання особи до вчинення злочину, і є обгрунтовані підстави вважати, що злочин не був би вчинений без їхнього втручання, така діяльність є провокацією;
- 7) Суд вказує, що у кожному конкретному випадку потрібно встановлювати, чи поліцейські просто «приєдналися» до розслідування злочину, який вчинявся, чи спровокували його вчинення;

8) Суд зазначає, що національні органи влади повинні гарантувати, щоб порядок, відповідно до якого призначались та проводились негласні слідчі розшукові дії, виключав можливість зловживання повноваженнями, зокрема провокацію зі сторони органів досудового розслідування.

У практиці Верховного суду також розглядалося питання провокації злочину, вчинене працівниками правоохоронних органів вцілому.

У мотивувальній частині постанови Верховного Суду колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 31 січня 2019 року, справа № 368/556/16-к зазначено, що відповідно до ч. 2 ст. 8 КПК України принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ).

ЄСПЛ у рішеннях за заявами, що стосуються порушення ст. 6 Конвенції через провокацію злочину з боку правоохоронних органів, неодноразово підкреслював, що в специфічному контексті методів розслідування, що застосовуються в боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів і корупцією, усталена позиція Суду полягає в тому, що суспільний інтерес не може виправдати використання доказів, отриманих в результаті підбурювання з боку поліції, оскільки такі докази спочатку піддали б обвинуваченого ризику непоправного позбавлення права на справедливий розгляд.

Суд зазначив, що під провокацією (поліцейською) розуміються випадки, коли задіяні посадові особи, які є або співробітниками органів безпеки, або особами, які діють за їх дорученням, не обмежують своїх дій тільки розслідуванням кримінальної справи по суті, а впливають на суб'єкт з метою провокації його на вчинення злочину, який в іншому випадку не було б скоєно, для того, щоб зробити можливим виявлення злочину, тобто отримати докази і порушити кримінальну справу.

Суд, посилаючись на усталену практику ЄСПЛ також зазначає, що негласні операції повинні проводитися пасивним шляхом при відсутності тиску на заявника для вчинення ним злочину за рахунок таких засобів, як прийняття на себе ініціативи в контактах із заявником, наполегливе спонукання, обіцянка фінансової вигоди або звернення до почуття жалю заявника. Перш за все, необхідно встановити, чи існувала об'єктивна підозра, що особа займається злочинною діяльністю або схильна до скоєння злочину.

При наявності будь-якої попередньої інформації про існуючий злочинний умисел повинна бути можливість її перевірити і органи влади мають бути здатні в будь-який час довести, що вони мали достатні підстави для проведення негласної операції.

Враховуючи викладене, Верховний Суд вважає, що місцевий суд, ретельно проаналізувавши обставини справи стосовно вчинення злочину, в якому обвинувачувався ОСОБА_2, належним чином дослідивши питання ймовірного вчинення провокації свідком, дійшов правильного висновку, що останній діяв за згодою та вказівками правоохоронного органу, який створив усі умови для вчинення злочину, а також, що розслідування злочинної діяльності ОСОБА_2 не було здійснено «у переважно пасивній манері», оскільки ініціатива спілкування походила від особи, яка діяла за згодою та вказівками правоохоронного органу. З матеріалів кримінального провадження вбачається, що місцевий суд у результаті дослідження доказів під час судового розгляду встановив, що саме свідок ОСОБА_3 ініціював контакти з обвинуваченим - телефонні розмови, зустрічі, передачу коштів ОСОБА_2, тобто дії ОСОБА_3 були спрямовані на підбурювання вчинення злочину⁴⁸.

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів першої палати Касаційного кримінального суду від 06 серпня 2019 року, справа № 750/9497/17,

---

⁴⁸ Постанова Верховного Суду колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 31 січня 2019 року, справа № 368/556/16-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79616458>.

Суд зазначив, що захисник у своїй касаційній скарзі вказує також про те, що мала місце провокація злочину з боку правоохоронних органів.

Суд вказує, що для відмежування провокації від допустимої поведінки правоохоронних органів ЄСПЛ розробив ряд критеріїв, такі як змістовний критерій і процесуальний критерій.

Під змістовним критерієм розуміється наявність/відсутність істотних змістовних ознак, притаманних провокації правоохоронних органів, а під процесуальним - наявність у суду можливості перевірити відомості про можливу провокацію під час судового засідання з дотриманням принципів змагальності та рівності сторін.

Суд, перевібивши доводи касаційної скарги про можливу провокацію з боку правоохоронних органів, прийшов до висновку, що такий факт не знайшов свого підтвердження в результаті перевірки обставин кримінального провадження та дослідження доказів, в тому числі зібраних стороною захисту на підставі дозволів суду і наданих на запити. Крім того, з матеріалів кримінального провадження вбачається, що обставини наявності провокації злочину перевірялися в рамках кримінального провадження за частиною 2 статті 370 КК України.

Із наведеного випливає, що у матеріалах кримінального провадження відсутні ознаки, притаманні провокації злочину правоохоронними органами, а саме спонукання до вчинення злочину обвинуваченого.

Апеляційним судом правильно вказано на те, що підбурювання має місце тоді, коли особа схиляє конкретну особу до вчинення конкретного злочину. Воно характеризується лише активними діями і не передбачає участі підбурювача у самому злочині як виконавця.

Колегія суддів вважає помилковим судження сторони захисту щодо провокації злочину з огляду на те, що ОСОБА_3 попередньо заявив про вчинення

ОСОБА_1 злочину, оскільки активних дій ОСОБА_3 не вчиняв, а перевірка його заяви про злочин здійснювалася в межах процесуального закону ⁴⁹.

У постанові Верховного Суду колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 17 грудня 2019 року, справа № 682/1595/17, Верховний Суд вказує, що суд першої інстанції дійшов правильного висновку, що характер, послідовність та сукупність дій обвинуваченого, який, використовуючи свої нібито існуючі тісні особисті стосунки з ОСОБА_3, створив такі умови та обстановку, за яких потерпілий змушений був погодитися на передачу грошових коштів, щоб уникнути, як він вважав, настання негативних наслідків, а саме неприємностей на роботі, які можуть призвести до його звільнення, тобто в цьому випадку обман потерпілого обвинуваченим був тією необхідною дією, що перебуває у причинному зв'язку з наслідком. При цьому суд установив, що органи досудового розслідування та оперативні працівники здійснювали пасивне розслідування та жодних дій провокаційного характеру не вчиняли.

Тому доводи в касаційній скарзі про те, що суд не дав належної оцінки діям правоохоронних органів, які створили штучні умови для вчинення ним злочину, підбурювали та провокували його, є необґрунтованими і спростовуються матеріалами кримінального провадження.

Як вказав в ухвалі апеляційний суд, обвинувачений усвідомлював свої дії, мав можливість відмовитися від них, але все ж таки підбурював ОСОБА_2 та одержав від нього неправомірну вигоду, при цьому немає жодних причин вважати, що злочин було спровоковано чи що до його вчинення обвинуваченого спонукали негласні агенти, тобто що за інших обставин цей злочин ним не був би вчинений.

---

⁴⁹ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів першої палати Касаційного кримінального суду від 06 серпня 2019 року, справа № 750/9497/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83589894>.

Посилання в касаційній скарзі на недотримання прокурором у постанові про проведення контролю за вчиненням злочину вимог п. 7 ст. 271 КПК не підтверджуються матеріалами провадження, з яких убачається, що прокурор у вищевказаній постанові вказував на те, що ОСОБА_2, будучи попередженим про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину, особисто звернувся до правоохоронних органів з відповідною заявою щодо неправомірних дій ОСОБА_3 та ОСОБА_1, а також беручи до уваги те, що ОСОБА_3 поставив ОСОБА_2 вимогу про передачу грошових коштів, в даному провадженні відсутні обставини, які б свідчили про провокування осіб на вчинення злочину (т. 1, а.п. 151-153)⁵⁰.

У постанові Верховного Суду колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 13 листопада 2019 року, справа №395/1544/14-к, Суд зазначив, що прокурор, приймаючи рішення про проведення контролю за вчиненням злочину, зобов'язаний викласти обставини, які свідчать про відсутність під час негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину.

Постановами прокурора Генеральної прокуратури України прийнято рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії - контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту, який полягає у створенні слідчим та співробітниками оперативних підрозділів МВС України відповідних умов в обстановці, максимально приближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів зазначених посадових осіб Державної інспекції сільського господарства України, спостереження за їх поведінкою та прийняття ними рішень щодо вчинення злочину. Результати вказаних постанов оформлені відповідними процесуальними документами (протоколами з додатками).

---

⁵⁰ Постанова Верховного Суду колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 17 грудня 2019 року, справа № 682/1595/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86566127>.

Відповідно до п.3 ч. 1 ст. 271 КПК України спеціальний слідчий експеримент є формою контролю за вчиненням злочину, що полягає в одержанні слідчим або працівником оперативного підрозділу інформації шляхом штучного створення відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, для перевірки спрямованості намірів особи, в діях якої наявні ознаки вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів, спостереження за їх поведінкою.

Слід визначити, яким вимогам повинна відповідати така обстановка, за винятком законодавчого положення про те, що не допускається підбурювання особи до вчинення злочину. Такими вимогами слід вважати: 1) обстановка повинна складатись на основі інформації про злочинну діяльність особи, яка є у слідчого або оперативного підрозділу; 2) ця обстановка повинна бути максимально наближеною до презюмованої злочинної діяльності особи, щодо якої проводиться експеримент.

Однією із ознак спеціального слідчого експерименту є те, що він не повинен містити ознак «провокації». Відповідно до ч. 3 ст. 271 КПК України забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення злочину з метою подальшого його викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який би вона не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією ж метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем.

Також ознакою спеціального слідчого експерименту є те, що його проведення не впливає на мотивацію дій особи, щодо якої він проводиться, дії цієї особи є самостійними. Ця ознака є характерною для всіх форм контролю за вчиненням злочину і нормативно закріплена у ч. 3 ст. 271 КПК України.

Проводячи спеціальний слідчий експеримент слідчий та оперативні працівники повинні обов'язково дотримуватись таких вимог: а) не провокувати особу до здійснення протиправних дій; б) не ставити особу в умови, що утруднюють задоволення її потреб законним способом; в) не принижувати честь

і гідність осіб, які беруть участь в експерименті, та оточення; г) не створювати небезпеку для здоров'я осіб у кримінальному провадженні.

Верховний Суд, посилаючись на практику ЄСПЛ вказав, що якщо обвинувачений стверджує, що його спровокували на вчинення правопорушення, то суди, які розглядають кримінальну справу, повинні уважно вивчити матеріали справи, оскільки для того, щоб судовий розгляд був справедливим, всі докази, отримані в результаті поліцейської провокації, повинні бути відхилені. У такій системі судовий розгляд скарги на підбурювання є єдиним ефективним засобом перевірки обґрунтованості причин негласних слідчих заходів і з'ясування того, чи діяли агенти під час цих операцій «в основному пасивним чином». Також необхідно, щоб рішення національних судів, що відмовляють у задоволенні скарги заявника на провокування, були досить обґрунтовані.

При застосуванні матеріального і процесуального критеріїв на провокування Суд повинен спочатку переконатися в тому, що ситуація, яка розглядається, підпадає під категорію «випадків провокування». Якщо Суд переконається в тому, що скарга заявника підлягає розгляду в рамках категорії «випадків підбурювання», спочатку він приступає до оцінки матеріального критерію на провокацію. Якщо відповідно до матеріального критерію на підбурювання на підставі наявної інформації Суд міг би визнати з достатнім рівнем впевненості, що національні органи розслідували діяльність заявника, по суті, пасивно і не підбурювали його до скоєння злочину, що, як правило – цього, як правило, досить для того, щоб Суд дійшов висновку, що подальше використання в кримінальному провадженні проти заявника доказів, отриманих за допомогою таємного заходів, не викликає питання відповідно до статті 6 Конвенції.

У постанові, Суд зазначив, що при вирішенні питання про наявність провокації, апеляційний суд не обґрунтував те, яким чином той факт, що

ОСОБА_2 та ОСОБА_1 з м. Новомиргорода тобто є «земляками», на думку апеляційного суду стало певним елементом тиску на обвинуваченого ⁵¹.

У справі 686/9761/16-к за вироком Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 12 листопада 2018 року обвинуваченого було виправдано та визнано невинуватим у пред'явленому обвинуваченні за ст. 198 КК, оскільки встановлено відсутність у його діянні складу кримінального правопорушення, а також за ч. 3 ст. 369 КК, оскільки не доведено, що вчинено кримінальне правопорушення, в якому особа обвинувачувалась. Хмельницький апеляційний суд ухвалою від 11 лютого 2020 року вирок місцевого суду щодо обвинуваченого залишив без змін.

Постановою Верховного суду від 22 липня 2020 року рішення залишено без зміни, а касаційну скаргу прокурора без задоволення. У мотивувальній частині постанови Верховний суд зазначав, що стосується обвинувачення за ч. 3 ст. 369 КК України, то висновки про недоведеність, що вчинено кримінальне правопорушення, в якому він обвинувачений обвинувачувався, суд зробив на підставі аналізу показань ОСОБА_1, який вказав, що прокурор ОСОБА_9 31 січня 2016 року підбурих його надати неправомірну вигоду, в подальшому особисто викликав його на 20:00 2 лютого 2016 року до військової прокуратури. Під час розмови у службовому кабінеті він попросив у прокурора залишити бічні панелі на підприємстві та повернути безпідставно вилучені у його дочки і зятя документи й кошти. На вказане прокурор запропонував йому написати розписку про те, що він нібито отримав назад грошові кошти в сумі 18 145 дол. США та 2000 євро, які зберігалися у нього в сейфі та були вилучені під час обшуку кабінету, і привезти ще 5000 дол. США.

Верховий суд зазначив, що в разі визнання заяви про підбурюванні такою, що не є явно необґрунтованою, для визнання доказів допустимими суду

---

⁵¹ Постанова Верховного Суду колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 13 листопада 2019 року, справа №395/1544/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85743519>.

належить з'ясувати чи було розслідування «по суті пасивним», чи був би злочин скоєно без втручання влади, чи мало місце з боку влади спонукання особи до вчинення злочину, наприклад, прояв ініціативи в контактах з особою, повторні пропозиції, незважаючи на початкову відмову особи, наполегливі нагадування, чи були у правоохоронних органів об'єктивні дані про те, що особа була втягнута в злочинну діяльність і ймовірність вчинення ним злочину була суттєвою. При цьому тягар доведення того, що підбурювання не було, покладається на сторону обвинувачення.

Як вбачається з матеріалів справи, в ході судового розгляду кримінального провадження сторона захисту заперечувала винності ОСОБА_1 у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 369 КК України, вказуючи серед іншого на провокацію з боку працівника правоохоронного органу.

Сторона обвинувачення не спростувала цих доводів і не змогла логічно та переконливо пояснити причини позапроцесуальних дій прокурора щодо відвідування 31 січня 2016 року після проведення обшуків й інших слідчих дій на підприємстві і за місцем проживання родичів виправданого, де було вилучено значні кошти, прокурором ОСОБА_9 кабінету ОСОБА_1⁵².

Отже, Верховний Суд, посиляючись на практику ЄСПЛ щодо підбурювання з боку правоохоронних органів, сформував певну позицію, яка полягає у тому, що:

- 1) суспільний інтерес не може виправдати використання доказів, отриманих у результаті підбурювання з боку поліції, оскільки такі докази з самого початку піддали б обвинуваченого ризику непоправного позбавлення права на справедливий розгляд;
- 2) провокацією (поліцейською) розуміються випадки, коли задіяні посадові особи, які є або співробітниками органів безпеки, або

---

⁵² Постанова Верховного суду колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 22 липня 2020 року, справа № 686/9761/16-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90616150>

особами, котрі діють за їх дорученням, не обмежують своїх дій лише розслідуванням кримінальної справи по суті неявним способом, а впливають на суб'єкт з метою спровокувати його на скоєння злочину, який в іншому випадку не було би скоєно, задля того, щоб зробити можливим виявлення злочину, тобто отримати докази та порушити кримінальну справу;

- 3) негласні слідчі розшукові дії повинні проводитися пасивним шляхом за відсутності тиску на підозрюваного для вчинення ним злочину за рахунок таких засобів, як прийняття на себе ініціативи в контактах із заявником, наполегливе спонукання, обіцянку фінансової вигоди або звернення до почуття жалю підозрюваного;
- 4) для відмежування провокації від правомірної поведінки правоохоронних органів слід застосовувати змістовний та процесуальний критерії: під змістовним критерієм розуміється наявність/відсутність суттєвих змістовних ознак, притаманних провокації правоохоронних органів, а під процесуальним - наявність у суду можливості перевірити відомості про ймовірну провокацію під час судового засідання з дотриманням принципів змагальності та рівності сторін;
- 5) підбурювання має місце тоді, коли особа схиляє іншу особу до вчинення конкретного злочину та характеризується лише активними діями і не передбачає участі підбурювача у самому злочині як виконавця;
- б) в разі проведення спеціального слідчого експерименту, органи досудового розслідування мають забезпечити таку обстановку, яка не допускатиме підбурювання особи до вчинення злочину та відповідатиме наступним вимогам: повинна складатись на основі інформації про злочинну діяльність особи, яка є у слідчого або оперативного підрозділу; повинна бути максимально наближеною до

презюмованої злочинної діяльності особи, щодо якої проводиться експеримент;

- 7) в разі, якщо обвинувачений стверджує, що його спровокували на вчинення злочину, суд, який розглядає справу, повинен уважно вивчити матеріали справи, оскільки для того, щоб судовий розгляд був справедливим, усі докази, отримані внаслідок поліцейської провокації, повинні бути відхилені;
- 8) суд, в разі підозри про підбурювання у вчиненні злочину, повинен з'ясувати чи було слідство «по суті пасивним», чи був би злочин вчинений без втручання влади, чи мало місце з боку влади спонукання особи до вчинення злочину.

Що стосується судової практики у справах щодо провокації підкупу, то відповідно до п.п. 11,12 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про хабарництво» №5 від 26.04.2002, дії особи, яка сприяла у вчиненні злочину тому, хто дав чи одержав хабар, або організувала цей злочин, або підбурила до його вчинення, належить кваліфікувати як співучасть, у даванні чи одержанні хабара. При цьому питання про кваліфікацію дій співучасника потрібно вирішувати з урахуванням спрямованості його умислу виходячи з того, в чиїх інтересах, на чий стороні і за чиєю ініціативою - того, хто дав, чи того, хто одержав хабар, - він діяв. Якщо ж службова особа лише рекомендувала підлеглому домагатися благ, пільг чи переваг у такий спосіб, відповідальність за давання хабара несе той працівник, який, виконуючи таку рекомендацію, дав незаконну винагороду. Дії службової особи в цьому випадку можуть кваліфікуватись як підбурювання до давання хабара.

Відповідно до п.п. 23 вказаної постанови, свідоме створення службовою особою обставин і умов, що зумовлюють пропонування чи одержання хабара, з метою викрити того, хто його дав або одержав (провокація хабара), є

закінченим злочином з моменту вчинення зазначених дій незалежно від того, чи було дано або одержано хабар.

Якщо з тією ж метою службова особа організувала давання чи одержання хабара, підбурювала до цього того, хто його дав чи одержав, або сприяла їм у цьому, її дії слід розцінювати ще й як співучасть у хабарництві та додатково кваліфікувати за відповідними частинами статей 27 і 369 чи статей 27 і 368 КК України.

Те, що давання або одержання хабара відбулось у зв'язку з провокацією, не виключає відповідальності того, хто його дав або одержав⁵³.

Тобто із норм вказаної постанови можна дійти висновку, що провокатор нестиме відповідальність за сукупністю злочинів – за відповідною частиною статті 370 КК України і статтею, що регулює одержання/давання неправомірної вигоди.

Однак, у практиці національних судів досі немає вироків, постановлених за обвинуваченням у вчиненні злочину, передбаченого ст. 370 КК України. Органи досудового розслідування в більшості випадків або безпідставно чи обгрунтовано не приймають заяви про вчинення злочину, передбаченого ст. 370 КК України, або кримінальні провадження, відкриті за заявами потерпілих у вчиненні злочину, передбаченого ст. 370 КК України, закриваються на стадії досудового розслідування.

Зокрема, Ухвалою Печерського районного суду м. Києва від 21 грудня 2015 року, справа № 757/46344/15-к, задоволено скаргу адвоката на бездіяльність прокуратури м. Києва щодо невнесення відомостей до ЄРДР після отримання заяви про вчинення кримінального правопорушення за ч. 2 ст. 370 КК України.

---

⁵³ Постанова Пленуму ВСУ «Про судову практику у справах про хабарництво» №5 від 26.04.2002 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text>.

Суд, мотивуючи рішення, вказав, що наявні підстави про обґрунтованість поданої скарги, оскільки заявник, звернувшись до органу досудового розслідування виклав обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається⁵⁴.

Ухвалою Галицького районного суду м. Львова від 02 листопада 2017 року, справа № 461/7247/17 задоволено скаргу заявника на бездіяльність прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви про кримінальне правопорушення за ст. 370 КК України.

Суд, мотивуючи рішення, зазначив, що із заяви ОСОБА_1 про вчинення кримінального правопорушення вбачається, що під час його затримання по підозрі у скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368 ч. 3 КК України, мала місце провокація підкупу. Частиною 1 ст. 370 КК України передбачена кримінальна відповідальність за провокацію підкупу. В вищезазначеній заяві ОСОБА_1 вказані дані, які можуть свідчити про наявність ознак злочину, передбаченого ст. 370 КК України.

Наявність чи відсутність складу кримінального правопорушення слідчий буде мати можливість перевірити під час досудового розслідування. При цьому слідчий суддя вважає, що перебування кримінальної справи за ст. 368 ч. 3 КК України на стадії судового розгляду не перешкоджає внесенню відповідних відомостей до ЄРДР. Тому суд вважає необхідним зобов'язати прокурора внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань⁵⁵.

Ухвалою Галицького районного суду м. Львова від 06 квітня 2020 року, справа № 461/2913/20, скаргнику було відмовлено у задоволенні скарги на

---

⁵⁴ Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 21 грудня 2015 року, справа № 757/46344/15-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/54672443>.

⁵⁵ Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 02 листопада 2017 року, справа № 461/7247/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69955242>.

бездіяльність посадових осіб Галицького відділу поліції ГУ Національної поліції у Львівській області щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ч. 5 ст. 27 ч. 2 ст. 370 КК України.

Судовим розглядом встановлено, що 28 жовтня 2019 року заявником до Територіального управління ДБР у м. Львові була подана заява про вчинення кримінального правопорушення. У заяві зазначено, що з матеріалів кримінального провадження йому стало відомо про факт розмови між ОСОБА_2 та працівником СБУ ОСОБА_3, який спонукав його до провокації надання неправомірної вигоди. Дана провокація виразилася у тому, що ОСОБА_6 схилили до передачі грошових коштів працівникові митниці.

Листом від 29 жовтня 2019 року № Б-25/6-19 заява ОСОБА_1 була передана за підслідністю до Головного управління Національної поліції у Львівській області. А листом заступника начальника управління Національної поліції від 08 листопада 2019 року № Б-256/02/16-19 до Галицького відділу поліції для здійснення перевірки в межах компетенції.

Слідчий суддя, мотивуючи своє рішення, вказав, що з об'єктивної сторони провокація підкупу полягає у штучному створенні службовою особою обстановки чи умов, що викликають пропонування підкупу, або його одержання. Можна виділити дві форми цього злочину: *1) свідоме створення обстановки й умов, що зумовлюють пропонування підкупу; 2) свідоме створення обстановки й умов, що зумовлюють одержання підкупу.* Конкретні способи провокації, які провокатор вибирає для досягнення своєї мети (поради, натяки, рекомендації одержати від будь-кого хабар чи дати його кому-небудь), для кваліфікації значення не мають.

Провокатор може провокувати одержання підкупу як ним особисто, так і іншими службовими особами, як особисто пропонувати хабар певній службовій особі, так і зумовлювати пропонування підкупу іншими особами. Те, що давання

або одержання підкупу відбулися у зв'язку з провокацією, не виключає відповідальності того, хто дав або одержав хабар. Якщо з провокаційною метою службова особа організувала давання чи одержання підкупу, підбурила до цього того, хто дав чи одержав хабар, або сприяла йому у цьому, її дії слід розцінювати і як співучасть.

Від провокації підкупу слід відрізнити правомірні дії, що вживаються для викриття хабарників. Суть провокації полягає у тому, що провокатор сам викликає в інших намір вчинити злочин з метою їх викриття. Тому не є провокацією підкупу дії особи, в якій вимагається хабар, що полягають у передачі хабарнику незаконної матеріальної винагороди з відома правоохоронних органів.

Суд зазначив, що, проаналізувавши заяву про вчинення злочину та норми кримінального закону, слідчий суддя вважає, що викладені обставини, не є такими, що реально свідчать про вчинені злочини в розумінні ст. 214 КПК України. У викладених заявником обставинах відсутні відомості, які реально свідчили б про наявність у діях осіб складу кримінального правопорушення. Процесуальні дії оперативних співробітників, слідчих та прокурорів у межах КПК України у межах кримінальних проваджень, у тому числі щодо проведення негласних слідчих дій, не може свідчити про вчинення саме кримінальних правопорушень. У зв'язку з викладеним, слідчий суддя відмовляє у задоволенні скарги⁵⁶.

Ухвалою Шевченківського районного суду м. Києва від 27 листопада 2019 року, справа № 761/43775/19, скаргу скажника на постанову слідчого третього слідчого відділу Другого управління організації досудових розслідувань Центрального апарату Державного бюро розслідувань Бедрековського М.М. від 05.08.2019 року про закриття кримінального провадження №4201900000000292

---

⁵⁶ Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 06 квітня 2020 року, справа № 461/2913/20 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88702565>.

від 07.02.2019 року за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.370 КК України – задоволено та скасовано вказану постанову слідчого про закриття кримінального провадження.

Судом встановлено, що слідчий при винесенні оскаржуваної постанови не встановив усіх фактичних обставин, не вжив всіх заходів для їх встановлення, так само не дотримався вимог ст. 9 КПК України, оскільки зробив висновки щодо обставин, які обумовлюють закриття провадження у справі без їх належної перевірки та оцінки.

При цьому, як слідує зі змісту оскаржуваної постанови, у ній відсутні мотиви прийняття такої постанови, їх обґрунтування, а також відсутні дані про проведення усього необхідного та достатнього обсягу слідчих та процесуальних дій для встановлення фактичних обставин у кримінальному провадженні, зокрема не допитано потерпілу.

Крім того, в рамках вказаного кримінального провадження не допитано інших свідків, не встановлено інших осіб ймовірно причетних до вчинення злочину, не досліджено попередньої участі ОСОБА_4 у ролі заявника в інших кримінальних провадженнях, що розслідуються СБУ та в яких саме, хто із співробітників СБУ при цьому контактував із ОСОБА_4, чи були це одні і ті самі особи, а також не вжито інших заходів, спрямованих на повне та всебічне встановлення обставин кримінального провадження.

В оскаржуваній постанові відсутні відповіді на усі ініційовані заявницею питання, які виключали б провадження у справі та обумовлювали її закриття.

Обставини, які викладені скаржником у заяві про вчинення кримінального правопорушення не стали предметом належного їх розслідування слідчим.

Суд, мотивувавши своє рішення, зазначив, що наведене приводить слідчого суддю до висновку про те, що слідчий не усунувши наявні у кримінальному провадженні протиріччя, не провівши увесь необхідний обсяг слідчих та процесуальних дій у кримінальному провадженні, не з'ясувавши в

повному обов'язі усі фактичні обставини, передчасно закрит кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.370 КК України⁵⁷.

---

⁵⁷ Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 27 листопада 2019 року, справа № 761/43775/19 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86031777>.

ВИСНОВКИ

Розділ XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» встановлює кримінальну відповідальність за найбільш небезпечні порушення посадовими особами своїх обов'язків. До даного розділу належить, зокрема, «Провокація підкупу», передбачена ст. 370 КК України.

Вперше поняття «провокація хабара» зустрічається ще у Кримінальному кодексі 1922 року, також зберігається у Кримінальному кодексі 1960 року, де «провокація хабара» розумілась як свідоме створення посадовою особою обстановки і умов, що зумовлюють пропонування або одержання хабара, щоб потім викрити того, хто дав або взяв хабар.

Суттєво на зміну назви статті, а також зміну об'єктивної сторони складу злочину вплинув Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року № 198-VIII - у новій редакції законодавець розуміє провокацію як дії з підбурення особи на вчинення злочину, щоб потім викрити того, хто його вчинив.

Закон про кримінальну відповідальність у примітці до ст. 45 КК України містить перелік кримінальних корупційних правопорушень, однак даний перелік не згадує ст. 370 КК України. Тому злочин «Провокація підкупу», передбачений ст. 370 КК України є службовим, проте не є корупційним.

Аналізуючи склад злочину, визначено, що основним безпосереднім об'єктом провокації підкупу є суспільні відносини, що забезпечують сталу діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх апарату, юридичних осіб як публічного, так і приватного права, а також осіб (фізичних та юридичних), наділених повноваженнями щодо надання публічних послуг.

Предметом злочину, передбаченого ст. 370 КК України, є неправомірна вигода, визначення якої наведено у примітці до ст. 364-1 КК України та у Законі України «Про запобігання корупції», до якої належать грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав.

Об'єктивна сторона злочину характеризується лише активною формою поведінки, тобто дією, що сформульована в диспозиції статті як «провокація».

У доктрині кримінального права існують різні підходи до терміну «провокація». Традиційний підхід передбачає, що провокація злочину спеціальним різновидом підбурюванням. Таке розуміння провокації переважало в радянській кримінально-правовій науці. Вказаний підхід підтримує О.Ф. Бантишев, який стверджує: «Провокація до вчинення будь-якого злочину є лише окремим випадком підбурювання, і при будь-якій провокації хабара провокатор повинен нести кримінальну відповідальність як підбурювач до відповідного злочину». Вчений розуміє її як різновид підбурювання, тобто злочину, вчиненого у співучасті.

Альтернативний підхід до правової природи провокації виходить з того, що провокація злочину є залученням іншої особи до вчинення злочину, що здійснюється з метою настання негативних наслідків для цієї особи.

За нормативним визначенням провокація підкупу – це дії особи з підбурення особи на пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду.

Провокація підкупу як активна дія полягає у штучному створенні обставин і умов (обстановки), тобто формуванні таких об'єктивно-предметних чинників, які зумовлюють вчинення особою одного або декількох з таких злочинів, як

пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину є використання суб'єктом для провокації підкупу свого службового становища. При цьому винний, використовуючи своє службове становище, може провокувати пропозицію, обіцянку, надання неправомірної вигоди як йому особисто, так й створювати обставини і умови для прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди іншими службовими особами або особами, які надають публічні послуги.

Провокація підкупу може бути пов'язана зі співучастю службової особи-провокатора у вчиненні злочинів, передбачених статтями 368, 368-3, 368-4 або 369 КК України. Якщо винний не тільки спровокував вчинення одного чи декількох з цих злочинів, а й організував його (ч. 3 ст. 27 КК) чи сприяв його вчиненню (ч. 5 ст. 27 КК), скоєне слід додатково кваліфікувати як співучасть у злочині за відповідними частинами ст. 27 і статтями 368, 368-3, 368-4 або 369 КК України.

Провокація підкупу належить до злочинів з усіченим складом, який визнається закінченим із моменту створення відповідних обставин і умов (обстановки), незалежно від того, чи вчинила особа злочин, до якого вона провокувалася.

Згідно із диспозицією статті 370 КК України, провокація підкупу це дії саме службової особи.

Стаття 364 у своїй примітці містить визначення службової особи, однак не містить посилання на статтю 370 КК України, тому в цьому випадку, варто звертатися до ст. 18 Загальної частини КК України.

Відповідно до ч.3,4 ст. 18 КК України, службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи

тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів.

Крім того, ч.2 ст. 370 КК України передбачає наявність такої кваліфікуючої ознаки як ще одного спеціального суб'єкта – службову особу правоохоронних органів.

Відповідно до ч.1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» правоохоронні органи - це органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку, Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового

контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Проте, якщо з провокаційною метою службова особа залучає до вчинення злочину передбаченого ст. 370 КК України, приватну особу, так званого агента-провокатора, то цей агент лише сприяє у вчиненні злочину, тобто виступає пособником провокації підкупу.

Щодо суб'єктивної сторони складу злочину, то аналізуючи диспозицію ст. 370 КК України, можна дійти висновку, що суб'єкт злочину «провокатор» діє умисно, а саме з прямим умислом, тобто усвідомлює, що його дії носять провокаційний характер стосовно іншої особи, яку він провокує на одержання чи давання неправомірної вигоди, і при цьому бажає вчинити такі дії.

Відносно наслідків у вигляді виникнення у особи наміру вчинити злочин або взяти участь у його вчиненні з боку провокатора можливий тільки прямий умисел. Водночас, при провокації у провокатора, по суті, відсутнім є прямий умисел на вчинення особою злочину. Тобто вчинення злочину не є кінцевою метою, а є засобом досягнення кінцевої мети – викриття особи.

У формулюванні диспозиції статті передбачена мета, як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони «щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду». Метою вказаного злочину є викриття особи.

Провокація, зокрема працівниками правоохоронних органів, детально досліджена та висвітлена у практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та у практиці Верховного Суду.

Проаналізувавши практику ЄСПЛ в питанні провокації злочину, зокрема і провокації підкупу, можна дійти наступних висновків:

- для того щоб зрозуміти, чи було розслідування поліції «пасивним», варто визначити, чи були об'єктивними підозри, що заявник причетний до злочинної

діяльності, або був схильним до скоєння злочину, до того, як був спровокований поліцією, а також поведінку органів, що здійснювали цю операцію, зокрема, чи здійснювали органи вплив на заявника, для того, щоб спровокувати вчинити злочин, який би інакше не було скоєно, для того, щоб було можливо встановити факт скоєння злочину, тобто отримати докази і розпочати кримінальне переслідування;

- Суд надав визначення «підбурюванню поліцією», зазначивши, що підбурювання поліції відбувається тоді, коли відповідні працівники правоохоронних органів або особи, які діють за їхніми вказівками, не обмежуються лише розслідуванням злочинної діяльності за принципом пасивного характеру, але надають такий вплив на суб'єкта, що підбурює його до вчинення правопорушення, яке в іншому випадку не було б вчинене, а також для того, щоб зробити можливим доведення правопорушення, тобто забезпечити докази та порушити кримінальне переслідування;

- Суд зазначив, що у питанні провокації злочину представником органу, що здійснює розслідування важливим є встановлена законом чітка процедура проведення негласних слідчих розшукових дій, адже межа між законним використанням негласного співробітника і підбурюванням до вчинення злочину з великою ймовірністю буде подолана за відсутності чіткої і передбачуваної процедури, встановленої внутрішньодержавним законодавством для санкціонування негласних заходів;

- Суд зазначив, що в разі, якщо обвинувачені наполягають на тому, що було здійснено підбурювання, національні суди зобов'язані розглянути його в рамках змагальної, ретельної, всебічної і переконливої процедури, при цьому на сторону обвинувачення покладається тягар доведення відсутності підбурювання. Межі судової перевірки повинні включати мотиви прийняття рішення про негласну слідчу розшукову дію, про ступінь участі правоохоронного органу в скоєнні злочину, а також про характер будь-якого підбурювання або тиску, якого зазнав заявник;

- Суд неодноразово у своїх рішеннях зазначав, що суспільний інтерес не може виправдати використання доказів отриманих за допомогою провокацій поліції;
- Суд зазначає, що в разі, якщо дії працівників поліції або таємних агентів спрямовані на підбурювання особи до вчинення злочину, і є обґрунтовані підстави вважати, що злочин не був би вчинений без їхнього втручання, така діяльність є провокацією;
- Суд вказує, що у кожному конкретному випадку потрібно встановлювати, чи поліцейські просто «приєдналися» до розслідування злочину, який вчинявся, чи спровокували його вчинення;
- Суд зазначає, що національні органи влади повинні гарантувати, щоб порядок, відповідно до якого призначались та проводились негласні слідчі розшукові дії, виключав можливість зловживання повноваженнями, зокрема провокацію зі сторони органів досудового розслідування.

Верховний Суд, посилаючись на практику ЄСПЛ щодо підбурювання збоку правоохоронних органів, сформував певну позицію, яка полягає у тому, що:

- суспільний інтерес не може виправдати використання доказів, отриманих у результаті підбурювання з боку поліції, оскільки такі докази з самого початку піддають обвинуваченого ризику непоправного позбавлення права на справедливий розгляд;
- провокацією (поліцейською) розуміються випадки, коли задіяні посадові особи, які є або співробітниками органів безпеки, або особами, котрі діють за їх дорученням, не обмежують своїх дій лише розслідуванням кримінальної справи по суті неявним способом, а впливають на суб'єкт з метою спровокувати його на скоєння злочину, який в іншому випадку не було би скоєно, задля того, щоб зробити можливим виявлення злочину, тобто отримати докази та порушити кримінальну справу;

- негласні слідчі розшукові дії повинні проводитися пасивним шляхом за відсутності тиску на підозрюваного для вчинення ним злочину за рахунок таких засобів, як прийняття на себе ініціативи в контактах із заявником, наполегливе спонукання, обіцянку фінансової вигоди або звернення до почуття жалю підозрюваного;
- для відмежування провокації від правомірної поведінки правоохоронних органів слід застосовувати змістовний та процесуальний критерії: під змістовним критерієм розуміється наявність/відсутність суттєвих змістовних ознак, притаманних провокації правоохоронних органів, а під процесуальним - наявність у суду можливості перевірити відомості про ймовірну провокацію під час судового засідання з дотриманням принципів змагальності та рівності сторін;
- підбурювання має місце тоді, коли особа схиляє іншу особу до вчинення конкретного злочину та характеризується лише активними діями і не передбачає участі підбурювача у самому злочині як виконавця;
- в разі проведення спеціального слідчого експерименту, органи досудового розслідування мають забезпечити таку обстановку, яка не допускатиме підбурювання особи до вчинення злочину та відповідатиме наступним вимогам: повинна складатись на основі інформації про злочинну діяльність особи, яка є у слідчого або оперативного підрозділу; повинна бути максимально наближеною до презюмованої злочинної діяльності особи, щодо якої проводиться експеримент;
- в разі, якщо обвинувачений стверджує, що його спровокували на вчинення злочину, суд, який розглядає справу, повинен уважно вивчити матеріали справи, оскільки для того, щоб судовий розгляд був справедливим, усі докази, отримані внаслідок поліцейської провокації, повинні бути відхилені;
- суд, в разі підозри про підбурювання у вчиненні злочину, повинен з'ясувати чи було слідство «по суті пасивним», чи був би злочин вчинений без втручання влади, чи мало місце з боку влади спонукання особи до вчинення злочину.

Однак, у практиці національних судів досі немає вироків, постановлених за обвинуваченням особи у вчиненні злочину, передбаченого ст. 370 КК України. Органи досудового розслідування в більшості випадків або безпідставно чи обгрунтовано не приймають заяви про вчинення злочину, передбаченого ст. 370 КК України, або кримінальні провадження, відкриті за заявами потерпілих у вчиненні злочину, передбаченого ст. 370 КК України, закриваються на стадії досудового розслідування.

Отже, «Провокація підкупу», передбачена ст. 370 КК України хоча не є корупційним діянням але тісно пов'язаним з корупцією. На жаль, ст. 370 КК України поки що є практично мертвою нормою, попри поширеність такого діяння як провокація неправомірної вигоди. Причинами не розслідування вказаного діяння є з одного боку – важка доведеність всіх ознак складу злочину, з іншого – небажання правоохоронних органів займатися розслідуванням злочинного діяння та у багатьох випадках «діяти проти своїх».

Проте, на нашу думку ст. 370 КК України є досить важливою нормою кримінального закону, та в разі її процесуального застосування допоможе викоринити корупцію як у державному так і у приватному секторі функціонування держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алданова К. Ю. Провокація злочину: практика Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / Катерина Юрїївна Алданова // Судово-юридична газета. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://sud.ua/ru/news/blog/112137-provokatsiya-zlochynu-praktika-evropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini>.
2. Бантишев О. Ф. Провокація хабара як спеціальний вид співучасті у злочині [Електронний ресурс] / О. Ф. Бантишев, С. А. Кузьмін. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: [file:///C:/Users/Diana/Downloads/boz_2008_19_13%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Diana/Downloads/boz_2008_19_13%20(1).pdf).
3. Батраченко Т. С. Порівняльно-правовий аналіз кримінальної відповідальності за провокацію підкупу законодавства України та зарубіжних країн [Електронний ресурс] / Т. С. Батраченко // Проблеми правоохоронної діяльності. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: [file:///C:/Users/Diana/Downloads/vamsup_2016_1_15%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Diana/Downloads/vamsup_2016_1_15%20(1).pdf).
4. Боровик А. В. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності за корупційні злочини [Електронний ресурс] / А. В. Боровик // ВолиньПоліграф. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: file:///C:/Users/Diana/Downloads/monograf_borovyk.pdf.
5. Вирок Березівського районного суду Одеської обл. від 8 жовтня 2018 р., справа № 504/4005/16-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76974290>.
6. Вирок Київського районного суду в м. Одеса від 29.12.2018 р., справа № 520/9572/18 : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79020559>.
7. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 14.02.2019 р., справа № 640/10334/16-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79826512>.
8. Вирок Оратівського районного суду Вінницької області від 23 травня 2013 р., справа № 218/708/12 : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31551768>.
9. Вирок Печерського районного суду м. Києва від 20 грудня 2018 р., справа № 757/30586/17-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78781447>.

10. Вирок Печерського районного суду м. Києва від 30 січня 2014 р., справа № 757/1730/14-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36887857>.
11. Вирок Подільського районного суду м. Києва від 22 жовтня 2013 р., справа № 758/13342/13-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34289690>.
12. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 27 серпня 2015 р., справа № 759/11193/15-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/49202566>.
13. Вирок Сихівського районного суду м. Львова від 13.02.2017 р., справа № 464/6860/16-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64734020>.
14. Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівці від 12 жовтня 2018 р., справа № 727/5768/18 : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77098044>.
15. Гуйван П. Д. До питання про кваліфікацію провлокації підкупу. Європейський досвід [Електронний ресурс] / П. Д. Гуйван // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/17.pdf.
16. Декілька рішень ЄСПЛ щодо провокації злочину [Електронний ресурс] // Протокол. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://protocol.ua/ru/rishennya_evropeyskogo_sudu_shchodo_provokatsii_zlochynu/.
17. Дудоров О. О. Кримінально-правові аспекти провокації підкупу [Електронний ресурс] / О. О. Дудоров // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.lsej.org.ua/1_2016/23.pdf.
18. Думчикова Ю. А. Доцільність виключення з Кримінального кодексу статті, яка виключає провокацію підкупу [Електронний ресурс] / Ю. А. Думчикова // Університетські кримінально-правові та кримінологічні читання. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://files.visnikkau.org/200001789-0b43e0c3e1/Збірник_тез_16.06.2017.pdf.
19. Загодіренко П. О. Провокація злочину: кримінально-правовий аналіз та удосконалення діючого законодавства [Електронний ресурс] / П. О.

- Загодіренко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: [file:///C:/Users/Diana/Downloads/Nvmgu_jur_2013_6-1\(2\)__40.pdf](file:///C:/Users/Diana/Downloads/Nvmgu_jur_2013_6-1(2)__40.pdf).
20. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 1994. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>.
21. Закон України «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
22. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: навч.-практ. посіб. / В. І. Тютюгін, Ю. В. Гродецький, С. В. Гізимчук ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна. – Х. : Право, 2014. – С. 5-46.
23. Злочини, вчинені внаслідок провокацій: практика Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] // Національна асоціація адвокатів України – Режим доступу до ресурсу: <https://radako.com.ua/news/zlochiny-vchyneni-vnaslidok-provokaciy-praktika-ievropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini>.
24. Капітаненко Н. П. Відповідальність у публічному адмініструванні [Електронний ресурс] / Н. П. Капітаненко – Режим доступу до ресурсу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/monodrupradmin_476.pdf.
25. Карелов К. Ю. Спеціальні правила кваліфікації провокації злочинів, вчинених у співучасті: відмежування провокації від суміжних кримінально-правових понять [Електронний ресурс] / К. Ю. Карелов // Прикарпатський юридичний вісник. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: pjuv.nuoua.od.ua/v3-2_2019/30.pdf.
26. Кваша О. Розгляд окремих корупційних злочинів крізь призму поняття необхідної співучасті [Електронний ресурс] / О. Кваша. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: file:///C:/Users/Diana/Downloads/ipch_2014_1_23.pdf.
27. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
28. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. - 5-те вид. Переробл., і допов., - Х. : Право, 2015. – С. 496-557.
29. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.

- 30.Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2649>.
- 31.Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2444>.
- 32.Маркович В. Провокація - зручний розмитий термін українського законодавства [Електронний ресурс] / Вікторія Маркович. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://jurblog.com.ua/2017/10/provokatsiya-zruchniy-rozmitiy-termin-ukrayinskogo-zakonodavtsva/>.
- 33.Медицький І. Б. Кримінально-правова відповідальність за провокацію злочинів [Електронний ресурс] / І. Б. Медицький // Прикарпатський юридичний інститут Львівського державного університету внутрішніх справ – Режим доступу до ресурсу: <http://194.44.152.155/elib/local/1462.pdf>.
- 34.Метрофанов І. І. Окремі питання реалізації кримінальної відповідальності за провокацію підкупу [Електронний ресурс] / І. І. Метрофанов // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2019/02/zbirnik_vid17kvinty2014.pdf.
- 35.Митрофанова І. І. Співучасть у злочині [Електронний ресурс] / І. І. Митрофанова, А. М. Притула // Фенікс. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.kdu.edu.ua/new/metod/31_1055.pdf.
- 36.Михальченко О. М. Головні напрямки вдосконалення кримінально-правової протидії корупції в Україні [Електронний ресурс] / О. М. Михальченко // Наука і правоохорона. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://naukaipravoohorona.com/journal/ukr/2017_2/31.pdf.
- 37.Перелигіна Р. В. Щодо окремих аспектів кримінальної відповідальності за провокацію підкупу. [Електронний ресурс] / Р. В. Перелигіна, Б. М. Мирко // Часопис Київського університету права. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: file:///C:/Users/Diana/Downloads/Chkup_2018_2_59.pdf.
- 38.Поняття об'єктивної сторони складу злочину [Електронний ресурс] // Lawbook.online – Режим доступу до ресурсу: <https://lawbook.online/ugolovnoe-pravo-ukrainyi-kniga/ponyattya-obektivnoji-storoni-skladu.html>.
- 39.Постанова Верховного Суду колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 17 грудня 2019 року, справа № 682/1595/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86566127>.
- 40.Постанова Верховного суду колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 22 липня 2020 року, справа №

- 686/9761/16-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90616150>.
41. Постанова Верховного Суду колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 31 січня 2019 року, справа № 368/556/16-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79616458>.
42. Постанова Верховного Суду колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 13 листопада 2019 року, справа №395/1544/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85743519>.
43. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів першої палати Касаційного кримінального суду від 06 серпня 2019 року, справа № 750/9497/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83589894>.
44. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду 22 лютого 2018 р., справа № 686/8714/16-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72460348>.
45. Постанова Касаційного кримінального суду ВС від 23 січня 2019 р., справа № 712/14455/13-к : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79472831>.
46. Постанова Пленуму ВСУ від 26 квітня 2002 р. № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво» : [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02>.
47. Постанова Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 12 грудня 2013 р., справа № 5-47к13 : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36475632>.
48. Постанова Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 19 травня 2016 р., справа № 5-72к15 : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57986885>.
49. Постанова Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 8 жовтня 2015 р., справа № 5-109к15 : [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових

- рішень України. – Режим доступу до ресурсу : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/45855961>.
- 50.Рішення Європейського суду з прав людини «Раманаускас проти Литви» [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/f5ef3ba52c4849ecd3ac_file.pdf. 20
- 51.Рішення Конституційного суду України від 18 квітня 2012 № 10-рп/2012 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-12#Text>.
- 52.Розділ XVII Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ст.364-370) [Електронний ресурс] // Мего-Інфо - Юридичний портал №1 – Режим доступу до ресурсу: <http://meگو.info/матеріал/розділ-хvii-злочини-у-сфері-службової-діяльності-та-професійної-діяльності-пов'язаної-з-над>.
- 53.Склад злочину [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн – Режим доступу до ресурсу: https://pidru4niki.com/14510914/pravo/sklad_zlochinu.
- 54.Суб'єктивна сторона складу злочину [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн – Режим доступу до ресурсу: https://pidru4niki.com/11540525/pravo/subyektivna_storona_skladu_zlochinu.
- 55.Ус О. В. Провокація підкупу. Аналіз складу злочину і питання кваліфікації [Електронний ресурс] / О. В. Ус // науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11463/1/Us_66-70.pdf.
- 56.Ухвала Вищого антикорупційного суду від 20 вересня 2019 року, справа №760/19618/19 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84414569>.
- 57.Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 02 листопада 2017 року, справа № 461/7247/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69955242>.
- 58.Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 21 грудня 2015 року, справа № 757/46344/15-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/54672443>.
- 59.Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 27 листопада 2019 року, справа № 761/43775/19 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua>

60. Чернега Ю. О. Відповідальність за підкуп за кримінальним правом України [Електронний ресурс] / Ю. О. Чернега // Львівський державний університет внутрішніх справ. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/naukova%20diyalnist/dorobok_zdobuvachiv/chenega_d.pdf.